

International Journal of **Kannada** Research

www.kannadajournal.com

ISSN: 2454-5813

IJKR 2023; 9(1): 174-181

© 2023 IJKR

www.kannadajournal.com

Received: 01-01-2023

Accepted: 06-02-2023

Dr. Basthyam Pais

Department of Kannada, St. Philomena College, Puttur, Mangalore, Karnataka, India

ಪುತ್ತೂರಿನ ಕಲಾವಿದರು

Dr. Basthyam Pais

ಪೀಠಿಕೆ

ಈಗದೇ ಶತಮಾನಕ್ಕೂ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೇ ಇಲ್ಲಿ ಕಲಾವಿದರು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಅವರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನವರು ಯಕ್ಷಗಾನ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಕಲಾವಿದರು. ಇತರ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದ ಕಲಾವಿದರು ಪುತ್ತೂರಿನಲ್ಲಿ ಇದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಸ್ತುತವೂ ಅನೇಕ ಕಲಾವಿದರು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಬಳಿವಣಿಗೆಗೆ ದುಡಿಯುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಹೆಚ್ಚಿನ ಕಲಾವಿದರು ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ಮತ್ತೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದರೆ, ಪುತ್ತೂರು ನರಸಿಂಹ ನಾಯಕ್ ಮಂತ್ರಾಲಯದ ದೇಶ ವಿದೇಶದಲ್ಲೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ.

ಕಲಾವಿದರು

1. ವಿಟ್ಟ ಬಾಬುರಾಯರು (1897-1972)

ವಿಟ್ಟ ಬಾಬುರಾಯರು 1897ರಲ್ಲಿ ವಿಟ್ಟ ಎಂಬ ಊರಿನಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರು. ಪಾಪಪ್ಪ ಶೆಟ್ಟಿ ಚಿತ್ರಕಲೆಯಿಂದ ಸ್ಫೂರ್ತಿಗೊಂಡರು. ಅವರ ಒಲವುಗಳೇ ತನ್ನ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಕಾರಣ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಪ್ರೌಢಶಾಲೆ, ವಿಟ್ಟ ಬೋರ್ಡ್ ಹೈಸ್ಕೂಲ್ ಪ್ರೈವರಿ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿದ್ದರು. ಶಾಲೆಯ ಪಾಠಗಳಿಗಾಗಿ ತಲೆಬಿಡುತ್ತಿದ್ದರು, ಕೃಷಿಯ ಮೊದಲಾದ ದೇಹದ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಆವೇಷಿಸಿ ನಿರಂತರ ರಚನೆ ಬಣ್ಣ ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದರು. ತಮ್ಮ ಕಲಾ ಕೌಶಲ್ಯದ ದಸೆಯಿಂದ ಮೊಳಕುಳ್ಳ ಶಿವರಾಜ್, ದುರ್ಮಸ್ತುಳ ಮಂಜಯ್ಯ ಹೆಚ್ಚಿನವರು, ಕಾರಂತರು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಪ್ರೀತಿಯವರಾಗಿ ಅವರಲ್ಲಿಂದ ಒಡನುಡಿದಿದ್ದರು. ನಾಟಕ ಬರೆಯುವುದು, ಪರದೆ ಚಿತ್ರಿಸುವುದು, ನಾಟಕ ಆಡಿಸುವುದು ಮುಂತಾದ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಾವೇ ಉತ್ಸಾಹ, ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಟ್ರಾನ್ಸ್ಲೇಟರ್ ಸೀನರಿಗಳ ಚಮತ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಎತ್ತಿದ ಕೈ ಬೆಕ್ಕುಗಡಿ ತುಂಬಿಕೆ ನಡೆ ಎಂಬ ಊರಿನಲ್ಲಿ ಪದವಿ ಪಡೆದು 1951ರ ಹತ್ತಿ ಜ್ಞಾನಮತ ಸಂಬಂಧದ ವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದರು. ಪ್ರೌಢಶಾಲೆ ಮಹಾಲಿಂಗೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಇವರು ರಚಿಸಿದ ಪೌರಾಣಿಕ ಚಿತ್ರಗಳಿವೆ. ಹೆಚ್ಚಿನ ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಇವರ ಎಂಟು ಚಿತ್ರಗಳಿವೆ. ಬಣ್ಣದ ಹುಡುಗನನ್ನು ಎತ್ತಿ ಅಂಟಿಸಿ ಅಂದೇ ತುಂಬ ಚದುಕಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆವೇಷಿಸಿ ನಿರಂತರ ವಿಗ್ರಹರಚನೆಯಲ್ಲದೆ ವಾಚನ ರಿಪೇರಿ, ಸೈಕಲ್ ದರಸ್ತಿ ಮುಂತಾದ ಯಂತ್ರ ಕಲೆಗಳಲ್ಲೂ ಕುಶಲಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಮಜೀಕ್ ಲಾಟಿನೇ ಎಂಬ ಒಂದು ಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಲಭತೆಯನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದರು. ಶ್ರೀ ಮೊಳಕುಳ್ಳ ಶಿವರಾಯರು ಅದನ್ನು ಕಂಡ ಮೆಚ್ಚಿ ಮದ್ರಾಸಿನ ಒಂದು ಉದ್ಯಮದವರಿಗೆ ಅದರ ಹಕ್ಕನ್ನು ಕೊಡಿಸಿ ಅವರಿಗೆ ಧನಸಹಾಯ ಸಿಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದರು. ಕೆಲವು ಕಾಲ ಉಜಿರೆ ಸಿದ್ಧಪಟ್ಟ ಗದಕಲ ದಲ್ಲಿದ್ದರು. ಪ್ರೌಢಶಾಲೆ ಮಹಾಲಿಂಗೇಶ್ವರ ದೇವಸ್ಥಾನ ಹೊರವಲಯದ ಒಂದು ಕೊಠಡಿಯಲ್ಲಿ ಹದಿನೆಂಟು ವರುಷ ಕಾಲ ಚಿತ್ರಕಲೆ, ಕೈಗಾರಿಕೆ ವೃತ್ತಿ ನಿರ್ವಹಿಸಿದ್ದರು. ಕಲೆಗಾಗಿಯೇ ಜೀವನ ತೀಡಿದ 1972ರಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಂಗತರಾದರು.

2. ಮಾತುಬಾಳಿ ನಾಯಕರು (1900-1990)

ಮಾತುಬಾಳಿ ನಾಯಕರು ಭಾರತದ ಹಳೆಯ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆ ತುಂಬಿಕೆಗೆ ಸೇರಿದ ಕರೋಪಾಳಿ ಗ್ರಾಮದ ಮಾತುಬಾಳಿ ಎಂಬ ಹಳ್ಳಿಯವರು. ಪದವಿ ಪಡೆದು ಕುಟುಂಬದವರಾದ ನಾಯಕರು ಭಟ್ಟ, ಮತ್ತೆ ಗೌರಮ್ಮ ಎಂಬ ದಂಪತಿಗಳ ಸಪ್ತಪತ್ನಿ 19-12-1900ರಂದು ಜನಿಸಿದರು.

ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿ ಮನೆಯ ಸಮೀಪದ ಮಿತ್ರನೊಬ್ಬ ಶಾಲೆಗೆ ಸೇರಿ ಎಂಟು ವರ್ಷಗಳ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಪಡೆದರು. ಮುಂದೆ ಅಣ್ಣ ಈಶ್ವರ ಭಟ್ಟರಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಸಂಸ್ಕೃತವನ್ನು ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯವನ್ನೂ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದರು. ಅಣ್ಣ ಈಶ್ವರ ಭಟ್ಟರು ಮತ್ತೆ ತಂದೆ ನಾಯಕರು ಯಕ್ಷಗಾನ ಭಾರತೀಕರಿಸುವ ಬಲವರಾಗಿದ್ದರು. ಇವರಿಬ್ಬರಿಂದಲೇ ಮಾತುಬಾಳಿಯವರ ಯಕ್ಷಗಾನ ಕಲಾ ಪ್ರವೇಶಕ್ಕೆ ಎಡೆಯಾಯಿತು. ಕ್ರಮೇಣ ಅಂದಿನ ಇಚ್ಛಾಪಾಳಿ ಮೇಳದಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಕರಿಸಿದ್ದ ಈಶ್ವರಭಟ್ಟನವರ ಸಂಪರ್ಕವೊಂದಿಗೆ ಅವರೊಡನೆ ಇಚ್ಛಾಪಾಳಿ ಮೇಳದಲ್ಲಿ ಕಲಾಸೇವೆ ಮಾಡಿದರು. ಮಳಗಿಪದಲ್ಲಿ ಮೇಳದ ಸಂಚಾರವಿಲ್ಲ ದಿದತ್ತಾ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿಗಾಗಿ ಕಲೆಯನ್ನು ಭೋದಿಸುತ್ತಿದ್ದರು [20].

Corresponding Author:
Dr. Basthyam Pais
Department of Kannada, St. Philomena College, Puttur, Mangalore, Karnataka, India

ಭೃತಾಪತಿಗೆ ಅಪಕೃತ್ ಸಿಕ್ಕಿದರೂ ಮೃತಬಾಹಿಯವರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಕಲಾ ಪರಿಣತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ತೃಪ್ತಿ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಭೃತಾಪತಿಗೆ ಶಕ್ತಿಯ ಸಂಗೀತದ ಜ್ಞಾನವೂ ಅವ್ಯವಹಾರವನ್ನು ಇವರು ಕಂಡುಕೊಂಡಿದ್ದರಿಂದ ಪ್ರೌಢರಿನ ಪಿಟೀಲು ಪ್ರತಿಭೆಗಳನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಸಮಯ ಸಂಗೀತಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ಮುಂದೆ ಯಾವ ಮೇಳಕ್ಕೂ ಸೇರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಮೃತಬಾಹಿಯವರು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಮೇಲೆ ಮೃತ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕಾರಾಗೃಹದ ಸಮೀಪದ ಕೊಠಡಿಯಲ್ಲಿ ಇವರೊಡನೆ ಒಂದು 'ದೇವಿ ಮಹಾತ್ಮೆ' ಚಿತ್ರವನ್ನು ಕೂಡಿಸಿ ಏಳು ದಿನ ನಡೆದು ಈ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಮೃತಬಾಹಿಯವರು ಪ್ರಸಕ್ತದ ಸಹಾಯವಿಲ್ಲದೆ ಆಶು ಭೃತಾಪತಿಗೆ ಹಾಕಿ ಜನರ ಮೆಚ್ಚುಗೆಗೆ ಪಾತ್ರರಾದರು. ಇದರಿಂದ ಆಕರ್ಷಿತರಾದ ಕಲೀಲ ದೇವಸುಂದರ ಮೊಕ್ಕೇಸರರು ಮೃತಬಾಹಿಯವರನ್ನು ಕರೆಸಿಕೊಂಡು ಕನ್ನಡದ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಇಂತಹದೇ ಒಂದು ಆಟವನ್ನು ಆಡಿಸಿದರು. ಇದು ಐದು ದಿನಗಳ ಕಾಲ ನಡೆಯಿತು. ಹೀಗೆ ಮುಂದುವರಿದ ಇವರ ಕಲಾ ಸೇವೆ 1965ರ ತನಕ ನಡೆಯಿತು.

ಹೀಗೆ ನಿವೃತ್ತರಾದ ಮೃತಬಾಹಿಯವರನ್ನು ಅನೇಕ ಸಂಘ-ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಗೌರವಿಸಿದವು. 1969ರಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರದ ಸಂಗೀತ ನಾಟಕ ಅಕಾಡೆಮಿ ಇವರಿಗೆ ಮೇಳದ ಸಭಾಪತಿಯನ್ನು ವಂಜೂರು ಮಾಡಿತು. 1970ರಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಸರ್ವೋಚ್ಚ ಮಹೋದ್ಯಮದ ಸಂದರ್ಭ ದಲ್ಲಿ ಇವರನ್ನು ಗೌರವಿಸಲಾಯಿತು. 1981ರಲ್ಲಿ ಇವರ ಹುಟ್ಟೂರಾದ ಮಿತ್ತೂರಿನಲ್ಲಿ 'ರಂಗ ವ್ಯಾಪಾರಿ' ಎಂಬ ಅಭಿನಯ ಗೃಹದೊಂದಿಗೆ ಇವರಿಗೆ ಗೌರವಾರ್ಪಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಬಹು ಬದುಕಿದ ಕಲಾ ತಪಸ್ವಿ 20-02-1990 ರಲ್ಲಿ ನಿಧನರಾದರು.

ಮೃತಬಾಹಿಯವರ ಎಲ್ಲಾ ಗಳಿಕೆಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನದು ಅವರ ಅಪಾ ಮೃತ ಶಿಷ್ಯ ಸಂಪತ್ತು ಯಕ್ಷಗಾನದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಹಿಮ್ಮೆಳು ಕಲಾವಿದರು ಇವರ ಶಿಷ್ಯರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವರು ಕಡತೋಕ ಮಂಜುನಾಥ ಭೃತಾಪತಿ. ಇವರ ಗೋಪಾಲಕೃಷ್ಣ ಭೃತಾಪತಿ (ರಂಗ ವ್ಯಾಪಾರಿ 1981) ಇವರ ಮಗ ಶ್ರೀ ಮೃತಬಾಹಿ ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ ಭಟ್ಟರು ತಮ್ಮ ತಂದೆಯವರಿಂದಲೇ ಯಕ್ಷಗಾನದ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಪಡೆದವರು.

3. ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಮತ್ತು ವೈಯಕ್ತಿಕ ಜೀವನ (1901-1947)

ಇವರ ಜನನ 1901ರಲ್ಲಿ ಕೇರಳದ ಕಲಾವಿದ ರಾಮವರ್ಮ ಅವರಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಕಲೆಯಲ್ಲಿ ತರಬೇತಿ ಪಡೆದರು. ಪ್ರೌಢರಿನಲ್ಲಿ ಕಲಾವಿದರಾಗಿ ಕಲಿಸಿ ಮೃತಾದರು. ಅವರ ಚಿತ್ರಶೈಲಿ ವರ್ಣವಿನ್ಯಾಸ ಗಳ ರಚನೆ ರವಿವರ್ಮನ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಜ್ಞಾನಿಸುತ್ತವೆ. ಅವರ ಕಲೆ ಪ್ರತಿಭೆಗಳ ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ, ದರ್ಮಸುಖ ಮತ್ತು ಉಡುಪಿ ಮಂಗಳಲ್ಲಿ ಇವೆ. ಈ ಚಿತ್ರ ಕಲೆಯ ಸಂಬಂಧ ದರ್ಮಸುಖದ ದರ್ಮದರ್ಶಿಗಳಾದ ಕಲಾವಿದರ ಮಂಜುಯ್ಯ ಹೆಚ್ಚಿನವರು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿರಬಹುದು. ಡಾ. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಬಾಲ್ಯಪೂರ್ವ ದಲ್ಲೂ ಈ ಕಲಾವಿದರು ರಚಿಸಿದ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ನೌಕರನ ಮತ್ತೆ ಬಿಹಾರದ ಕನಕ ಎಂಬ ಅವರ ಕೃತಿಯು ಪ್ರೌಢರಿನ ಆಶಾ ಚಿತ್ರವಾದುದಲ್ಲ ಇದು 1947ನೇ ಇಸವಿ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ 30 ರಂದು ಕಾಲವಾಯಿತು.

4. ಮೊಳಗಾ ಕೃಷ್ಣ ಭಟ್ಟ (1908 - 1979)

ಕೃಷ್ಣ ಭಟ್ಟರು ಹುಟ್ಟಿದ್ದು 1904ರಲ್ಲಿ ಅಜ್ಜ ಮೊಳಗಾ ವರಿಕಟ್ಟು ಭಟ್ಟರು ಆಟದಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಗಣ್ಯ. ಅಜ್ಜನೇ ಮೊಮ್ಮಗನಿಗೆ ಗುರು. ತಂದೆ ಭೀಮನುಳಿ ವರಿಕಟ್ಟುನುಳಿಯ ಮಗನ ಯಕ್ಷಗಾನದ ಆಸಕ್ತಿಗೆ ಸ್ಫೂರ್ತಿ. ಎರಡನೇ ತರಗತಿ ಓದಿ ಶಾಲೆಗೆ ಶರಣ ಹೋದ ಮೊಳಗಾ ಕೃಷ್ಣ ಭಟ್ಟ ಹದಿನಾಲ್ಕನೇ ಹೊನ್ನಲಿಗೆ ಬಂದಾಗ ಆಟವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿದರು. ದರ್ಮಸುಖದಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಗಟ್ಟಿ ಕಟ್ಟಿ ಯಕ್ಷಗಾನಕ್ಕೆ ಪಾಪಾರ್ಪಣೆಗೈದರು. ಕೃಷ್ಣಭಟ್ಟರು ಮುಂದೆ ಐವತ್ತೈದು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ರಂಗದಿಂದ ದೂರ ಸರಿಯಲಿಲ್ಲ. 1979ರಲ್ಲಿ ಅವರು ಜಗತ್ತಿಗೆ ವಿದಾಯ ಹೇಳಿದಾಗ ಅವರೇ

ಬಿಟ್ಟು ಹೋದ ಕರ್ನಾಟಕ, ಕರನ, ಭರತ, ಇಂದ್ರಜಿತ, ರಾಜಾ, ಜಲಂಧರ, ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಮುಂತಾದ ಅವರು ಅಭಿನಯಿಸಿದ ಪಾತ್ರಗಳ ನೆನಪು ಮತ್ತೆ ಉಳಿದಿದೆ.

ಅರ್ಧ ಶತಮಾನ ಕಾಲ ಆಟದೊಂದಿಗೆ ತೇಯ್ದುಕೊಂಡ ಕೃಷ್ಣ ಭಟ್ಟರು ದರ್ಮಸುಖ, ಕಲೀಲ, ಕಾಡು, ಕುಟುಂಬ, ಸುರತ್ಕಲ್, ಮುಲ್ಕಿ ಕದ್ರಿ ಮೂಡಲಿದ್ದು, ಕಪ್ಪು, ತಲಪಾಡಿ ಹಠಾಂತ ತಪ್ಪು ಕಟ್ಟಿ ಬಳಸಿದ ಕಾಲಜನ ಮೇಳಗಳಲ್ಲಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದರು. ಪರಂಪರೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಗಂಭೀರ ಕಾಳಜಿಗಳಿದ್ದು ಇದ್ದಷ್ಟು ಕಾಲ ಪ್ರೀತಿಪಾತ್ರರನ್ನು ರಂಜಿಸಿದರು.

ಮೊಳಗಾ ಕೃಷ್ಣ ಭಟ್ಟರು ಬಹುಕೃಷ್ಣ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಘಟಾಪಾಠ ಕರ್ನಾಟಕ ದಿಲೀಪ ಚರಿತ್ರೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಯಕ್ಷಗಾನದ ವಿವಿಧ ವೇಷ ಭೂಷಣಗಳನ್ನು ಸ್ವತಃ ಚಿತ್ರ ರಚಿಸಿ ವಿವರಿಸಿದ ಪ್ರಬಂಧ ಪ್ರಸಕ್ತವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವು ಪ್ರಕಟವಾಗಿಲ್ಲ. ಇವರು ತಮ್ಮ ಐವತ್ತೈದು ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕಾಲಜನ ಮೇಳವನ್ನು ಕಟ್ಟಿದರು. ಕಾಲಜನದ ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ ಅಯ್ಯರ್ ಅವರ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹದ ಫಲವಾಗಿ ಜನ್ಮತಕ್ಕದ ಕಾಲಜನ ಶ್ರೀ ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾಥಾಯಣ ಯಕ್ಷಗಾನ ಮಂಡಳಿ ಯಕ್ಷಗಾನದ ನವೀನ ಆವಿಷ್ಕಾರಗಳ ಯತ್ನ ನಡೆಸಿತು. ಸಂಗೀತ, ನಾಟ್ಯ, ಭೂ-ವಿಭಾಗಗಳು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದ್ದು ಕೇವಲ ನಾಟ್ಯದ ಗುಣಗಳ ಪ್ರದರ್ಶನ ಈ ಮೇಳದ ಇನ್ನೊಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಭಟ್ಟರು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಪಾತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕರುಣ, ಶೃಂಗಾರಗಳಿಗೆ ಹೇಳಿ ಮೃತಬಾಹಿಯವರ ಅಪರಂಜಿ ರಂಗ ರಸದಲ್ಲಿ ಮಿನಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಜಯಾರಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಲ, ಮಂಥರಿಯಂಥ ಸ್ತ್ರೀ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಸ್ವೀ ಎನಿಸಿ ಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಅವರು ಭೃತಾಪತಿರೂ ಆಗಿದ್ದು, ಅಭಿನಯ, ನೃತ್ಯ, ಬಣ್ಣಗಾತಿ, ಮಹಾಗಾತಿ ಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಂಡ ಪ್ರವೇಶ್ಯತೆ ಹೊಂದಿದ್ದರು. ಉಪ್ಪಿನಗಡಿಯ ಸಮೀಪದ ಕಾಲಜನದಲ್ಲಿ ಹಾಲ, ಮನ ಜೊತೆ ಸುತ್ತಾಡಿ ಜೀವನ ನಡೆಸಿ ಯಕ್ಷಗಾನ ಕಲೆಗೆ ಅಮೋಘವಾದ ಕೊಡುಗೆಯನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.

5. ಅಜ್ಜನಗದ್ದೆ ಗಣಪಯ್ಯ ಭೃತಾಪತಿ (1916 - 1982)

ಯಕ್ಷಗಾನದ ಪರಂಪರೆಯುಳ್ಳ ಈ ಮನೆಯವರಲ್ಲಿ 7-10-1916ರಲ್ಲಿ ಅಜ್ಜನಗದ್ದೆ ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ ದರ್ಮಪತಿಗಳಿಗೆ ಹಿರಿಯ ಮಗನಾಗಿ ಜನಿಸಿದ ಗಣಪಯ್ಯನವರಿಗೆ ಅಜ್ಜನ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಸುಪ್ರದಾಯದಂತೆ ನಾಮಕರಣ ಮಾಡಿದ್ದರು [21].

ಗಣಪಯ್ಯ ಭೃತಾಪತಿ ಶಾಲೆಯ ಓದು ಎಂಟನೆಯ ತರಗತಿಗೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿದ್ದರೂ ಅವರು ತಮ್ಮ ಹಿರಿಯರಿಂದ ಪಡೆದ ಅಪಾರವಾದ ಅನುಭವದ ಮೂಲಕ ಹಾಸ್ಯಗಾತಿಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಿಸಿ ಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಇದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಸಂಗೀತ ಜ್ಞಾನವನ್ನೂ ಅವರು ಪಡೆದಿದ್ದರು. ಹಿರಿಯ ಕನ್ನಡ ಕವಿ, ಅರ್ಧದಳಿ ವಿದ್ವಾನ್ ಕೊಳಂಬೆ ಪ್ರತಿಭೆಗಳ ಗೌರವ ಗಣಪಯ್ಯನವರು ಗುರುಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಹಿರಿಯ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಅರ್ಧದಳಿ ದೇರಜ್ ಸೀತಲಾಹರಿಯ ಅಪರ ಚಿಕ್ಕ ತಂದೆ, ಈ ಇಬ್ಬರು ಹಿರಿಯರಿಂದ ಸದಾ ಬನ್ನಿತ್ತೈಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಅವರ ಗಾಢ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಲೇ ತಮ್ಮ ಭೃತಾಪತಿಗಳ ಹೆಸರು ಗಳಿಸುವಂತಾಯಿತು ಎಂಬ ದೃಷ್ಟಿಯು ಭೃತ ಗಣಪಯ್ಯನವರ ಮತಿನಲ್ಲಿ ಆಗತ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಅಂಶ.

ಗಣಪಯ್ಯ ಭೃತಾಪತಿ ಕಾಡು ಮೇಳದಲ್ಲಿ ಭೃತಾಪತಿಗಳ ಒಂದು ವರ್ಷ ಶ್ರೇಣಿಯವ ರೊಂದಿಗೆ ತೀರಗಡೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ, ಹಿಂದೆ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಯಕ್ಷಗಾನ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಭೃತಾಪತಿಗಳ ಹೆಚ್ಚು. 1942ರಲ್ಲಿ ದೇರಜ್ ಸೀತಲಾಹರಿಯವರು ಸುಳ್ಳು ತಪಾಸಿನ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ 'ಶಾಲಾ ಪ್ರಸಾದಿತ' ಯಕ್ಷಗಾನ ನಾಟಕ ಸಭೆ ದೊಡ್ಡ ತೋಟದ, 'ಕಲೋಪಾಸಕ ಸಂಘ' ಕಲ್ಪಡ್ಡು 'ಸಂಗಮ ಕಲಾಸಂಘ' ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಯಕ್ಷಗಾನ ಸಂಘಗಳಲ್ಲಿ ಭೃತಾಪತಿಗಳಿದ್ದು ಗಣಪಯ್ಯನವರು ಹಾಸ್ಯವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಆಗಲೇ ಖ್ಯಾತ ಭೃತಾಪತಿರಿದು ಹೆಸರುಗಳಿಸಿದ್ದರು. ಮುಂದಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಅವರ ಭೃತಾಪತಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ತಾಳಮದ್ದುಗಳಿಗೆ ಮುಡಿಪಾಯಿತು.

ಕಬಲೂರು, ಬಸುಕಟ್ಟೆ ರಾಜ್ಯ, ದೇಶೀ ಸೀತಾಪುಷ್ಯ, ಶ್ರೀಣಿ ಗೋಪಾಕೃಷ್ಣ ಬುಟ್ಟಿ, ಪರ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣ ಬುಟ್ಟಿ ಇವರೇ ಮೊದಲನೆಯ ಬೃಹದಾ ಯಕ್ಷಗಾನ ಕಲಾವಿದರು ಅಧಿಗಮಿಸಿದರು ತಿರುಮಲದ ಕಲಾಕಲೆಗೆ ಭಾಷಾಂತರಣ ಗಣಪಯ್ಯನವರು ದಕ್ಷಿಣಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಉದ್ದಗಲ ಬಹುಕಾಲ ಸತ್ತಿದ್ದರು.

1942ರಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಕ್ಷೇತ್ರ ಧರ್ಮಸ್ಥಳದ ಆಗಿನ ಧರ್ಮಪದಿಕೆಗಳಿಗಿದ್ದ ಮಂಜಯ್ಯ ಹೆಗ್ಗಡೆಯವರಿಂದ ಹಾಡುಗಾರಿಕೆಗಾಗಿ ವಿಶೇಷ ಮೆಚ್ಚುಗೆಗೆ ಪಾತ್ರರಾದ ಗಣಪಯ್ಯ ಭಾಷಾಂತರ, ಅವರಿಂದ ಸನ್ಮಾನಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರು. ಗಣಪಯ್ಯ ಭಾಷಾಂತರ ಸ್ವತಃ ಕವಿಯೂ ಆಗಿದ್ದರು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಅವರು ರಚಿಸಿದ 'ಖಂಡಪವನ' ದಹನ, 'ಮನ್ಮಥ ವಿಜಯ', 'ಮೋಹಿನಿ ಚರಿತ್ರೆ', 'ಶಾಂತಕಾಂ ಪರಿಣಯ', 'ವೀರ ಅಭಿಮನ್ಯು', 'ನರಕ ಚತುರ್ದಶಿ ಚರಿತ್ರೆ' ಮುಂತಾದ ಯಕ್ಷಗಾನ ಪ್ರಸಂಗಗಳಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಿ 'ಖಂಡಪವನ' ದಹನ ಪ್ರಸಂಗವನ್ನು 'ಸುಗಮ ಸಹೋದಯ' ಕಲ್ಪಣೆ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದು, ಹಿರಿಯ ಕಲಾವಿದ ಶಂಕರ ನಾಥಪುತ್ರ ಸಾಮಗರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಮನ್ಮಥ ವಿಜಯ ಪ್ರಸಂಗವೂ ಅನೇಕ ಬಾರಿ ಪ್ರದರ್ಶನಗೊಂಡು ಕಲಾಭಿಮಾನಿಗಳ ಹಾಗೂ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಮನ್ನಣೆಯನ್ನೂ ಗಳಿಸಿತ್ತು. ಯಕ್ಷಗಾನದ ಯುಗ ಸನ್ನಿವೇಶವೇ ಇಂತಿ ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಪದವಿಗಡಿಸಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಉಚ್ಚದ ಗಳಿಂದ ಭಾಷಾಂತರಣವು ರಸ, ರಾಗಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವಲ್ಲಿ ಅದ್ವಿತೀಯ ಅನುಪಮ ಸೇವೆಗೈದ ಗಣಪಯ್ಯನವರು 7-4-1982ರಂದು ಅಸ್ತಗತರಾದರು.

6. ಕಾಚನ ವರಿಕೆ ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ ಅಯ್ಯರ್ (1921 - 1982)

ವರಿಕೆ ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ ಅಯ್ಯರ್ ಜನನ 1921 ಜುಲೈ 21ರಂದು. ಅಯ್ಯರ್‌ನವರ ವಲಿವೆಂಟರಿ ಶಾಲಾ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಉಪ್ಪಿನಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಅನಂತರ ಹೈಸ್ಕೂಲರ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮಂಗಳೂರು ಗಣಪತಿ ಹೈಸ್ಕೂಲಿನಲ್ಲಿ ಮಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಅವರ ಮನೆ 'ಕಾಚನ ಮನೆ' ಎಂದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ. ವರಿಕೆ ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ ಅಯ್ಯರ್ ತಾಯಿ ಪಾಪುಷ್ಪಿನ ವೀಣಾ ವಿದುಷಿ ಆನಂದ ಲಕ್ಷ್ಮೀ, ತಾಯಿಯೇ ಅಯ್ಯರ್ ಅವರ ಸಂಗೀತದ ಮೊದಲ ಗರು. ಅವರ ಮನೆಗೆ ಅತಿಥಿಗಳಾಗಿ ಬಂದು ಸಂಗೀತ ಕಛೇರಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಸಿ. ಎನ್. ಶಕ್ತಿ ಬಳ್ಳಿ ಅನಂತರಹುರ ಉಪಾಧ್ಯಾಯ, ಎನ್.ವಿ. ಮೂರ್ತಿ, ಶೇಷಾ ಮಣಿ ಗೋಪಿನಾಥ, ಚೆಂಬೈ ಜಿ.ಎನ್. ಬಸುಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ, ಟಿ. ಚೆಂಬೈ, ಪಾಪುಷ್ಪಿನ ಅಯ್ಯರ್, ಪಾಪು ವರಿಕೆಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ, ಪಳನಿ ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ ಪಿಳ್ಳೆ ಆಲಗುಡಿ ರಾಮಚಂದ್ರನ್, ಸಿ.ಆರ್. ಮಣಿ ಮುಂತಾದವರ ಸಂಗೀತ ಅಯ್ಯರ್‌ರ ವಳಿಯ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಬಹುಷ್ಟು ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿತು. ಮುಂದಿನ ಸಂಗೀತಭ್ಯಾಸ ಚೆಂಬೈ ವೈದ್ಯನಾಥ ಭಾಷಾಂತರ ಮತ್ತು ಜಿ. ಎನ್. ಬಸುಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯನವರ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯಿತು [22].

ಅಯ್ಯರ್‌ರ ಪ್ರಥಮ ಸಂಗೀತ ಕಛೇರಿ ಶ್ರೀ ಕೊಲ್ಲೂರು ಮೂಕಾಂಬಿಕೆಯ ಸನ್ನಿಧಿಯಲ್ಲಿ ಚೆಂಬೈಯವರ ಸಮಕ್ಷಮದಲ್ಲಿ ಅನಂತರ ದೇಶದ ನಾಡು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಸಹಸ್ರ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತ ಕಛೇರಿ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಅಪಾರ ಅಭಿಮಾನಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದಾರೆ.

ವಿದ್ವಾಂಸಕೃತಿ ಹಾಡೊಂದೆ ಅಯ್ಯರ್ 1953ರಲ್ಲಿ ಕಾಚನಕ್ಕೆ ಮರಳಿ ಗರುಕಲ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಕಲಿಯಬೇಕೆಂದು ಬಂದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಉಚಿತ ಊಟ, ವಸತಿ, ಬಟ್ಟೆಬಿರಿ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಶಿಷ್ಯರಲ್ಲಿ ಅಪಾರ ಪ್ರೇಮ. ಅವರ ಊಟ-ಉಪಹಾರದ ನಂತರವೇ ಆಹಾರ ಸೇವಿಸುವುದು ಅಯ್ಯರ್‌ರ ಪದ್ಧತಿ, ಹಾಡುಗಾರಿಕೆ, ಮನೋಲಿನ್, ಕ್ಲೇಯೋನಿಟ್, ನಾಶಸ್ತ, ಕೊಳಲು ವೀಣೆ ಈ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಒಂದೇ ಕಲಿಸುವ ಅಪೂರ್ವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ಪಾಪು ಹೇಳಿಕೊಡುವಲ್ಲಿಯೂ ಅವರದೇ ಆದ ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆ. ಅಯ್ಯರ್‌ರ ಸೋದರ ಮಹಾನವರಹು ವಿದ್ವಾನ್ ಕೃಷ್ಣ ಅಯ್ಯರ್‌ನವರು ಮೈಸೂರು, ಘಟಂ, ಖಂಜೀರ ಮುಂತಾದ ತಾಳ ವಾದ್ಯಗಳ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೀಗಾಗಿ ಕಾಚನದ ಶಿಷ್ಯ ಪರಂಪರೆ ಅಪಾರ.

ಸಂಗೀತವೊಂದೇ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಬಾಹ್ಯ ಬಳಿಗಲಹದರಿಂದ ಮನಗಂಡ ಅವರು 1953 ರಲ್ಲಿಯೇ ಕಾಚನದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾಥಪುತ್ರ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ದೇಶದಲ್ಲಿ ಅನನ್ಯ ಬುಕ್ಟರಾದರು. ಅಯ್ಯರ್‌ರು ಬಹುಮುಖ ಆಸಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ವ್ಯಕ್ತಿ ಯಕ್ಷಗಾನ ಕಲೆಗೂ ಅವರು ಬಹುಷ್ಟು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. 1953ರಲ್ಲಿ ಕಾಚನದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಯಕ್ಷಗಾನ ಕೇಂದ್ರವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದರು. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ಊಟ, ವಸತಿ, ಶಿಕ್ಷಣ ಎಲ್ಲವೂ ಉಚಿತ. ವೇಷಧರಿಯಾಗಿ ಶ್ರೀ ಪಾಪು ವರಿಕೆಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ ಬುಟ್ಟಿ, ಶಿವರಹು ಜೋಗಿ ಸುಜೀವ ರೈ ದಿವಾಕರ ಬುಟ್ಟಿ, ಭಾಷಾಂತರಿಯಲ್ಲಿ ದಾಹೋದರ ಮಂಡೇಚ್ಚಿ ಮಹಾಪು ಬುಟ್ಟಿ ಮುಂತಾದವರು ತರಬೇತಿ ಪಡೆದವರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖರು. ಕಾಚನ ಬಯಲಹುದ ಮೇಳವೊಂದು ಎಂಟು ವರ್ಷ ತಿರುಗುವ ನಡೆಸಿದ.

ಪ್ರತಿ ವರ್ಷ ನಡೆಸುವ ಶ್ರೀ ತ್ಯಾಗರಾಜರ ಆರಾಧನಾ ಸಮಾಹ, ಶ್ರೀ ಪುರಂದರಹು, ಶ್ರೀ ಮುತ್ತು ಸ್ವಾಮಿ ದೀಕ್ಷಿತರ, ಶ್ರೀ ಶ್ಯಾಮಾ ಶಕ್ತಿಪುರ ದಿನಾಚರಣೆಗಳ, ರಾಮನವಮಿ, ವಿಜಯದಶಮಿ ಉತ್ಸವಗಳಲ್ಲಿ ನಾಡಿನ ಹಿರಿಯ ಕಲಾವಿದರನ್ನು ಆಹ್ವಾನಿಸಿ ಅವರ ಸಂಗೀತರ ರಸದೀಶವನ್ನು ಬಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. 1982ರ ಜನವರಿ 21ರಂದು ಶ್ರೀ ತ್ಯಾಗರಾಜ ಆರಾಧನೆಯ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ನೆರವೇರಿಸಿದ್ದರು. ಮರದಿನವೇ ಹೃದಯಾಘಾತದಿಂದ ಅವರು ಅಸ ನೀಗಿದರು.

7. ತಬಲಾ ತರಂಗ ಎನ್. ವಿ. ಮೂರ್ತಿ (1922)

ಸಂಗೀತ, ಯಕ್ಷಗಾನ, ನಾಟಕ ಮುಂತಾದ ಕಲಾವಿದರನ್ನು ಪ್ರೋಪಿಸಿ ಎಲ್ಲಾ ರೀತಿಯಿಂದಲೂ ಸಹಾಯ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದ ಕಲಾಪ್ರೋಪಿಸರ್ ಮನತನದಲ್ಲಿ 1922 ಮಾರ್ಚ್ 30 ರಂದು ಕಲಾಪ್ರೋಪಿಸರ್ ನೇರಿಕೆ ಕೃಷ್ಣಯ್ಯ ಹಾಗೂ ಶ್ರೀಮತಿ ಪಾಪುತಮ್ಮ ದರಪತಿಯ ಮಗನಾಗಿ ಎನ್. ವಿ. ಮೂರ್ತಿ ಯವರು ಜನಿಸಿದರು.

ಎನ್. ಆರ್. ಬಂಟ್ವಾಳಕರಿಂದ ತಬಲಾ ನಂತರ ಮೈಸೂರಿನ ಆಸ್ಥಾನ ವಿದ್ವಾನ್ ಟಿ. ಶೇಷಪ್ಪ ಹಾಗೂ ಹೈದರಾಬಾದಿನ ಉಸ್ತಾದ್ ಶೇಖರ್ ದಾಪೂದರ್ ಅವರಿಂದ ಕಲಾಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದರು. ಮೂಗೂರಿನ ಟಿ. ಎಂ. ಪ್ರಭುಸ್ವಾಮಿಯ್ಯ, ಪಾಪುಷ್ಪ ಮಣಿ ಅಯ್ಯರ್‌ನವರಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ಅಭ್ಯಾಸ ನಡೆಸಿ ಉಸ್ತಾದ್ ಅಹಮದ್ ಹುಸೇನ್‌ನಾಥಕರಿಂದ ಸಿತಾರ ಕಲಿತರು.

ಕಾಚನದ ಆನಂದ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಅಮರ್ತ್ಯ, ಕಾಚನ ವರಿಕೆ ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯಂ, ಪುಡ್ ಅಲ್ಪಂಡೈ ಕೃಷ್ಣರಹು, ದಾಪು ಪ್ರಕಾಶ್, ಸೀತಾಪುತ್ರ ರಾಜ್ಯ ಪಾಪುಷ್ಪ ಮಣಿ ಅಯ್ಯರ್, ಚೆಂಬೈ ವೈದ್ಯನಾಥ ಭಾಷಾಂತರ ಇವರಿಂದ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿತರಹು ಇವರು ತಬಲಾ ತರಂಗಿಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮನ್ನು ತಪ್ಪು ತೊಡಗಿಸಿ ಕೊಂಡರು.

ಮೈಸೂರು: ಕುಶಲಕ ಸಂಗೀತದ ಹಿಂದಿನ ದಿಗ್ಗಜರಹು ಚೆಂಬೈ ವೈದ್ಯನಾಥ ಭಾಷಾಂತರ, ಅರಿಯ ಕಡಿ ರಾಮಪುಜ ಅಯ್ಯಂಗರ, ಎಂ.ಎಸ್. ಸುಬ್ಬಲಕ್ಷ್ಮೀ, ಮಧುರೈ ಮಣಿ ಅಯ್ಯರ್, ಕಾಚನ ವರಿಕೆಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯಂ ಮುಂತಾದ ಕಲಾವಿದರಿಗೆ ಮತ್ತು ಈಗಿನ ಬಹುತೇಕ ಹಿರಿಯ ವಿದ್ವಾಂಸರಗಳಿಗೆ ಮೈಸೂರುದಲ್ಲಿ ಸಹಕಾರ ನೀಡಿದ ಹೆಗ್ಗಣಿಕೆ ಇವರದು.

ತಬಲಾ: ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನಿ ಸಂಗೀತ ಸಂಪನ್ನರಗಳಹು ಎಂ.ಎಸ್. ಗೋಪಾಕೃಷ್ಣನ್, ಪಂಡಿತ್ ರವಿಶಂಕರ್, ಬಹದ್ದೂರ್ ಖಾನ್, ಬಸವರಾಜ ರಾಜಗರು, ಮನುಬಿಕಾ ಕಾನ್, ಅಂಬಿಂದ ತಾಹೀರ್ ಮನೋ ರಾಜೂರ್, ಶ್ರೀಧರ್ ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ ಮುಂತಾದವರಿಗೆ ಪಕ್ಕುಪುಡ್ಡದಲ್ಲಿ ಸಹಕಾರ ನೀಡಿ ಬುಕ್ಟರಾದರು.

ಬರತನುಪು ಪ್ರವೀಣಿಯರಹು ಬಾಸುಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ, ಕಮಲಾಪುಷ್ಪಣ್ಣ (ಕಮಲ ಕಮಲಾ), ವೈಜಯಂತಿ ಮಲ ಹಾಗೂ ಅನೇಕ ವಿದೇಶೀ ಮಹಿಳಾ ನೃತ್ಯ ವಿದುಷಿಯರಿಗೆ ನೃತ್ಯಕ್ಕೆ ಪಕ್ಕುಪುಡ್ಡ ಸಹಕಾರ ನೀಡಿದ ಹಿರಿಯ ಶ್ರೀ ಎನ್.ವಿ. ಮೂರ್ತಿಯವರು.

ಸುರಗೀತೆ ನಿರ್ದೇಶನಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಕರಾಗಿ: ಎಂ.ಎಸ್. ವಿಶ್ವನಾಥನ್, ಕೆ.ವಿ. ಮಹದೇವನ್, ಇಳಯರಾಜ ಹತ್ತಾ ಇನ್ನಿತರರೊಂದಿಗೆ ಚಿತ್ರರಂಗದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಪ್ರತಿಭೆ ಮೆರೆದು ಕಲಾವಿದರಾಗಿದ್ದರು.

ಇವರು ಪಕ್ಕ ವಾಕ್ಯ ನಡಿಸಿದ ಪ್ರಮುಖ ಚಲನಚಿತ್ರಗಳು: ಕಲ್ಪಕೋವಿಲ್, ಸಲಂಗೈ ಬಲಿ, ಸಶಾರ ಸುಗಂ, ತ್ಯಾಗಯ್ಯ ಬಬ್ರುವಾಹನ, ಪುರಂದರದಾಸ, ಶರಕುಂಜರಂ, ಸುನಿ ಅಪ್ಪಣ್ಣ ತೆಣ್ಣೆರ್ ಚಿತ್ರಗಳು ಮತ್ತವಲ್ಲದೆ, ತಮಿಳು, ಕನ್ನಡ, ತೆಲುಗು, ಮಲಯಾಳಂ, ಹಿಂದಿ ಭಾಷೆಗಳ ನೂರಾರು ಸಿನಿಮಾಗಳಿಗೆ ತಾಳವಾಕ್ಯ ಹತ್ತಾ ಇನ್ನಿತರ ವಾಕ್ಯಗಳ ಪಕ್ಕವಾಕ್ಯ ನೀಡಿದ ಸಾಧಕರು.

ತಬ್ಲಾ ತಬ್ಲಾ ತರಂಗಿ, ಮೈದೂರು ಹತ್ತಾ ಇನ್ನಿತರ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಏಕರೀತಿಯವು ಅಪೂರ್ವ ನೈಪುಣ್ಯ ಹೊಂದಿದ ಶ್ರೀಯುತರ ಸಾಧನೆಗಳು ಹತ್ತು ಹಲವು. ಹಲವು ಬಹು ದೂರದರ್ಶನ ಹತ್ತಾ ರೇಡಿಯೋದಲ್ಲಿ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಕಲಾವಿದರೊಂದಿಗೆ ಪಕ್ಕವಾಕ್ಯ ಮತ್ತವಲ್ಲದೆ, ತಬ್ಲಾ ತರಂಗಿ ಸೋಲೋ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ನೀಡಿದವ ಇವರು ಬೆಂಗಳೂರು ಗಾಂಧಿನಗರ ಸೀನಿ ತರಂಗ, ಮಂದಿ ಕಡ್ಡೆಗಳಿಂದ ಕಷ್ಟ ತರಂಗ, ಲೋಹದ ತರಂಗಗಳಿಂದ ನಳ ತರಂಗ ಮತ್ತೆ, ವಿವಿಧ ತರಂಗ ಶ್ರೇಣಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿ ತೊಡಗಿ ಈ ತಾಳವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ನಡಿಸುವುದು ಮತ್ತವಲ್ಲದೆ ಸ್ವತಃ ತಾಳ ತಯಾರು ಮತ್ತವಲ್ಲದೆ ಸಿದ್ಧಹಸ್ತರಾಗಿ ಪ್ರಾಣಿವನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದರು.

ಅನೇಕ ವಿದ್ವಾನ್ ಶಿಷ್ಯರನ್ನು ತಯಾರು ಮತ್ತೆ, ವಿದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ನಮ್ಮ ದೇಶದ ಸುರಗೀತೆ ಪ್ರಚಾರವನ್ನು ಮತ್ತೆಯವ ಮಹಾ ಕಲಾವಿದ ಶ್ರೀ ಮೂರ್ತಿಯವರು.

ವಿದೇಶ ಪ್ರಯಾಣ: ವಿದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡ ನೂರಾರು ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿರತಕ್ಕದ್ದು^[23].

ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾವುವು. 1953ರಲ್ಲಿ ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ನಿಯೋಗದ ಕಲಾವಿದರಾಗಿ ಚೀನಾ ದೇಶಕ್ಕೆ 1961ರಲ್ಲಿ ಕಮಲಾ ಲಕ್ಷ್ಮಣ್ಣರೊಂದಿಗೆ ಇಟಲಿ, ಸ್ವಿಟ್ಜರ್ಲೆಂಡ್, ಯುಗೋಸ್ಲಾವಿಯಾ ಹರಿಗೆರಿ, ರಷ್ಯಾದೇಶಗಳ ಪ್ರವಾಸ ಕೈಗೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಮತ್ತವಲ್ಲದೆ ಧೈರ್ಯಾಂಡ್, ಜಪಾನ್, ಯು.ಎಸ್.ಎ., ವೆಸ್ಟ್‌ಇಂಡೀಸ್, ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಬೆಂಗಳೂರು, ಪೋಲೆಂಡ್, ಜರ್ಮನಿ ದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ತಮ್ಮ ಕಲಾಪ್ರತಿಭೆ ಮೆರೆದಿದ್ದಾರೆ. 1982ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸರೋದರ ವಾಹನ ಶ್ರೀಧರ್ ಕೃಷ್ಣ ಮೂರ್ತಿಯವರೊಂದಿಗೆ ಸ್ವಿಟ್ಜರ್ಲೆಂಡ್, ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಸುರಗೀತೆ ದೂರದರ್ಶನ ಹತ್ತಾ ರೇಡಿಯೋಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ನೀಡಿದ ಹೆಗ್ಗಳಿಕೆ ಇವರದು.

8. ಪುಟ್ಟಾ ದೇವದಾಸ ಜೋಶಿ (1925-1989)

ಪುಟ್ಟಾ ದೇವದಾಸ ಜೋಶಿ ಸುರಗೀತೆ ವಾಕ್ಯಾಲೋಕ ವಿದ್ವಾನ್‌ರಾದ ದಿವಂಗತ ಗಣೇಶ ಜೋಶಿಯವರು ಅವರ ಕಾರ್ಯದ ಸುರಗೀತೆ ವಿದ್ವಾನ್‌ರನ್ನಿಸಿಕೊಂಡು ಪುಟ್ಟಾ ದೇವದಾಸ ಜೋಶಿಯವರು ಇವರ ಆಸಪಾಠಿನಲ್ಲಿ ಸುರಗೀತೆ ಶಿಕ್ಷಣ ಕೊಡುವುದರ ಮೂಲಕ ಪ್ರಸಿದ್ಧರನ್ನಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಇವರ ಸುಪ್ರಸಂಗ 1925ರಲ್ಲಿ ಪುಟ್ಟಾ ದೇವದಾಸ ಜೋಶಿಯವರು ಈಗಿನ ಜಯನಗರ ಕಾಲೇಜ್, ಆಗಿನ ಹೈಸ್ಕೂಲಿನಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯಾಗಿದ್ದಾಗ ಜೋಶಿ, ಸುರಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಅವರ ತೀರ್ಥಯಾತ್ರೆದಲ್ಲೇ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರಂತೆ, ಪುಟ್ಟಾ ದೇವದಾಸ ಜೋಶಿಯವರ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದ ದಿವಂಗತ ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಪ್ರಭುಗಳಲ್ಲಿ ತಬಲವಾಹನ ಕಲಿತರು. ಹೀಗೆ ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನಿ ಸುರಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ಹೊಂದಿದ ದೇವದಾಸ ಜೋಶಿಯವರು ತನ್ನ ಜೀವನ ನಡೆಸುವ ಉದ್ದೇಶದೊಂದಿಗೆ ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನಿ ಸುರಗೀತೆದ ಒಲವು ಬಲವಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಈ ಸುರಗೀತೆ ಕಲಿಯುವಿಕೆಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಲು ಮುಂಬೈ ಶಹರಿಗೆ ಪ್ರಯಾಣ ಬಳಿಸಿದರು. ಮೊದಲಿಗೆ, ಮುಂಬೈಯಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ವಾಕ್ಯಾಲೋಕ ವಾಹನರನ್ನಿಸಿದ್ದು

ಪುಟ್ಟಾ ದೇವದಾಸ ಜೋಶಿಯವರು ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನಿ ಸುರಗೀತೆ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಆಗ ಬ್ಯಾಚುಲರ್ ಉಸ್ತಾದ್ ಮೊಹಮ್ಮದ್ ಡಾಕ್ಟರ್, ಪಂಡಿತ್ ಯಶವಂತ ಜೋಶಿ, ಪಂಡಿತ್ ತಾಳವಾಹನ ಮೊದಲಾದವರ ರಿಂದಲೂ, ಸುರಗೀತೆ ಕಲಿಯುವಿಕೆ ನಡೆಸಿ ತನ್ನ ಸುರಗೀತೆ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ವೃದ್ಧಿಸಿಕೊಂಡರು. ಇವರು ದೇಶದ ವಿವಿಧ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ವಾಕ್ಯಾಲೋಕ ಸುರಗೀತೆ ಕಚೇರಿಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಬ್ಯಾಚು ವಾಕ್ಯಾಲೋಕ ವಿದ್ವಾನ್‌ರೊಂದಿಗೆ ಹಸಿರು ಗಳಿಸಿದರು. ದೇವದಾಸ ಜೋಶಿಯವರು ಮೈಸೂರು ಟಿ. ಚೇತನಂಪರಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಕಲಿ ಸಮಯ ವಾಕ್ಯಾಲೋಕ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯಾಗಿದ್ದು ನಡೆಸಿರುವುದಾಗಿ ಅವರು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ದೇವದಾಸ ಜೋಶಿಯವರು 1984ರಲ್ಲಿ ಲಂಡನ್, ಅಮೇರಿಕಾ ಕೂಡಾ ಹತ್ತಾ ಜರ್ಮನಿಗಳಲ್ಲಿ ಸುರಗೀತೆ ತಮ್ಮ ವಾಕ್ಯಾಲೋಕ ವಾಹನದಿಂದ ಸುರಗೀತೆ ಕಚೇರಿಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಅಲ್ಲಿನ ಶ್ರೋತೃಗಳ ಮನಸೂರೆಗೊಂಡು ಅವರ ಮೆಚ್ಚುಗೆಗೆ ಪಾತ್ರರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ದೇವದಾಸ ಜೋಶಿಯವರು ವಿದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಸುರಗೀತೆ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಕೊಡುವ ಮೊದಲು, ಪುಟ್ಟಾ ದೇವದಾಸ ಜೋಶಿಯವರು ದೇಶದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ದಸರಾ ನಾಟಕದ ಸಮಯ ಅವರ ವಾಕ್ಯಾಲೋಕ ಸಮಯದೊಂದಿಗೆ ಅವರನ್ನು ಸಂಪನ್ಮೂಲರನ್ನಿಸಿದರು.

ದೇವದಾಸ ಜೋಶಿಯವರಿಗೆ ಕಲ್ಪತಪ್ಪ 'ಸುರಗೀತೆ' ಎಂಬ ಬ್ಯಾಚು ಸಂಸ್ಥೆ 1982ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ನೀಡಿ ಗೌರವಿಸಿತ್ತು. ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಸುರಗೀತೆ ಸಭಾ ಮತ್ತ ಕರ್ನಾಟಕ ನಾಟಕ ಹಿತ ರಕ್ಷಣಾ ಸಮಿತಿ ಇವರಿಗೆ 'ಸ್ವರ-ಲಯ-ಚಿತ್ರ' ಎಂಬ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನಿತ್ತು ಗೌರವಿಸಿದ್ದವು. ಮದ್ರಾಸಿನ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ ಮ್ಯೂಸಿಕ್ ಅಕಾಡೆಮಿ ಇವರ ವಾಕ್ಯಾಲೋಕ ವಾಹನ ಸುರಗೀತೆ ಕಚೇರಿಯನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿ ಗೌರವಿಸಿದೆ.

ದೇವದಾಸ ಜೋಶಿಯವರು 61ನೇ ಹುಟ್ಟುಹಬ್ಬದಂದು ಮುಂಬೈ ಶಹರಿನಲ್ಲಿ ಬ್ಯಾಚು ಸುರಗೀತೆ ವಿದ್ವಾನ್‌ರಾದ ಹತ್ತಾ ನಾಟಕ ಸಮಿತಿ ಮೂಲಕ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸಂಸ್ಥಾ ಸಮಾರಂಭವನ್ನು 27-9-1986ರಲ್ಲಿ ಏರ್ಪಡಿಸಿತ್ತು. ದೇವದಾಸ ಜೋಶಿಯವರು ತೀರಾ ಬಡತನದಲ್ಲಿ ಬಳಿದು, ತನ್ನ ಸ್ವರ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಿಂದ ಸುರಗೀತೆಯನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸಿ, ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಕಲಾವಿದರೊಂದಿಗೆ ಹಸಿರು ಗಳಿಸಿದರು. ಆಕಾಶವಾಹಿನಿಯ ಉತ್ತಮ ಮಟ್ಟದ ಕಲಾವಿದರಾಗಿ, ಹೆಚ್ಚಿನ ಎಲ್ಲಾ ಮುಖ್ಯ ಆಕಾಶವಾಹಿನಿ ಕೇಂದ್ರಗಳಿಂದ ಇವರ ಸುರಗೀತೆ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಆಗಿಂದಾತ್ ಪ್ರಸಾರವಾಗುತ್ತಿತ್ತು ದೂರದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಅವರ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳ ದಾಖಲೆ, ಕಲ್ಪತಪ್ಪ ಮುಂಬೈಯಿಂದ ಪ್ರಸಾರವಾಗಿವೆ. ಇವರ ವಾಕ್ಯಾಲೋಕ ಸುರಗೀತೆದ ದ್ವನಿಮುದ್ರಿಕೆಗಳ ಸಹಾ ಹೊರಬಂದಿವೆ. ಪುಟ್ಟಾ ದೇವದಾಸ ಜೋಶಿಯವರು ಪುಟ್ಟಾ ದೇವದಾಸ ಜೋಶಿಯ ಸುರಗೀತೆ ಕಲಾವಿದರೊಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ.

9. ಕನ್ನಪ್ಪ ರಾಮಕೃಷ್ಣ (1925)

ಪುಟ್ಟಾ ದೇವದಾಸ ಜೋಶಿಯವರು 29-04-1925ರಂದು ಕನ್ನಪ್ಪ ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಅವರ ಜನನ. ವ್ಯಂಗ್ಯ ಚಿತ್ರಕಲೆ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಪ್ಪ ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಹಸಿರು ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದಾರೆ²⁶. ಅಂಕಡೊಂಕ ಗರಿಗಳಿಂದ ಲೋಕದ ಡೊಂಕನ್ನು ಎತ್ತಿ ಚಿತ್ರಿಸುವಂತಹ (ತೋರಿಸುವಂತಹ) ವ್ಯಂಗ್ಯ ಚಿತ್ರಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಅವರು ನಿಷ್ಣಾಣರು. ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ವ್ಯಂಗ್ಯ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ದಿಗ್ಗಜರಾಗುವ ಆರ್. ಕೆ ಲಕ್ಷ್ಮಣ್ಣ ಬಿ. ವಿ. ಆರ್. ಮೂರ್ತಿಯವರಷ್ಟು ಪ್ರಸಿದ್ಧರು. ರಾಮಕೃಷ್ಣ ವ್ಯಂಗ್ಯ ಚಿತ್ರಗಳೆಲ್ಲಾ 'ಶರಣ' ಎಂಬ ಹಸಿರಿನಿಂದ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿದ್ದು ಶ್ರೀ ಸಾಹುಸ್ವಾನ ನೋವು ನಲಿವುಗಳನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ ಶಿಂಗಣ್ಣ ಯಾಪುಗೊಂಡಿದ್ದ. ಶಿಂಗಣ್ಣ ಬಹುಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಜನರ ನೋವು-ನಲಿವುಗಳಿಗೆ ಸ್ಪಂದಿಸುತ್ತಿದ್ದು ಕಲ್ಪಿ (ತಮಿಳು), ನಟಪಾಠ, ಪ್ರಜಾಪಾಠ, ಉದಯವಾಹಿನಿ (ಕನ್ನಡ) ಹತ್ತಾ

ಮನೋರಂಪು (ಮಲಯೀಷಿ) ಮುಂತಹ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಇವರ ವ್ಯಂಗ್ಯ ಚಿತ್ರಗಳು ಪ್ರಕಟಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದವು.

ಕನ್ನಪ್ರಾಣಿ ರಾಜ್ಯಕೃಷ್ಣರ ತಂದೆ ಪರಮೇಶ್ವರ ಶಾಸ್ತ್ರಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪಂಡಿತರು. ರಾಜ್ಯಕೃಷ್ಣರ ಸಹೋದರ ಸಹೋದರಿಯರಲ್ಲ ಸಂಗೀತ, ಚಿತ್ರಕಲೆ, ನಾಟ್ಯ, ಸಾಹಿತ್ಯ, ಯೋಗ ಹೀಗೆ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರು ಒಂದೊಂದರಲ್ಲಿ ಪರಿಣತರು. ಇಂತಹ ಸಮೃದ್ಧ ಕಲಾತ್ಮಕ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ ರಾಜ್ಯಕೃಷ್ಣರು ಚಿತ್ರಕಲೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ಪ್ರತಿಭೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದವರು.

ಬಾಲ್ಯದಿಂದಲೇ ರಾಜ್ಯಕೃಷ್ಣರ ನರ-ನಾಡಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಂಗ್ಯಕಲೆ ಹರಿಯುತ್ತಿದ್ದು ಅವರೇ ಅವರಿಗೆ ಗುರುಗಳು. ಸಣ್ಣ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅವರು ಸ್ಥಳೀಯರಲ್ಲಿ ಬಿಡಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಚಿತ್ರಗಳು, ರೇಖೆಗಳು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಯಾಪ, ಕಲ್ಪನೆ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದು, ಹಿರಿಯರ ಮೆಚ್ಚುಗೆಗೆ ಪಾತ್ರವಾಗುತ್ತಿದ್ದವು.

ರಾಜ್ಯಕೃಷ್ಣರು ಬನಾರಸಿನಲ್ಲಿ ಅಭ್ಯಾಸಿಸಿ, ಕೈಗಾರಿಕಾ ರಸಾಯನ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಪದವಿ ಹಾಗೂ ಸೋಪ್ ತಂತ್ರಜ್ಞತೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಡಿಪ್ಲೋಮಾಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಪಡೆದರು. ಆದರೆ ಆ ಎಲ್ಲ ಪದವಿಗಳನ್ನು ಬದಿಗಿಟ್ಟು ಅವರು ವ್ಯಂಗ್ಯ ಚಿತ್ರಕಲೆಗೆ ತಮ್ಮನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸಿಕೊಂಡರು. ಕಾಲೇಜು ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ವಾಕಾಳಿ ಅವರ ಮೊದಲ ವ್ಯಂಗ್ಯಚಿತ್ರ ಕಲ್ಪಿತವಾದ 'ಒರಿಯಂಟ್ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್ ವೀಕ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟ ವಾಯಿತು. (1943) ಜೊತೆಗೆ ಬನಾರಸಿನಿಂದಲೇ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿದ್ದ 'ಆಜ್ ದಿನಪತ್ರಿಕೆಗೆ 3 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ವ್ಯಂಗ್ಯ ಚಿತ್ರ ಬಂದಿ ಅವರು ಅಲಕಾಪುರದಿಂದ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿದ್ದ 'ಅವ್ಯುತ್ ಬಯುತ್ ಪತ್ರಿಕೆಗೆ ವ್ಯಂಗ್ಯಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಕಳುಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. 'ಶಾಸ್ತ್ರಿ' ಎಂಬುದು ಅವರ ಆಗಿನ ಚಿತ್ರನಾಮ.

ರಾಜ್ಯಕೃಷ್ಣರು ಆಗ ಬನಾರಸ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಉಪಕುಲಪತಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಎಸ್. ರಾಜ್ಯಕೃಷ್ಣರ (ರಾಜ್ಯಪತಿಗಳ ಪೂರು)ರ ಗಮನ ಸೆಳೆಯುವಲ್ಲಿಯೂ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿದ್ದರು. ಅವರು ವ್ಯಂಗ್ಯಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿದ್ದ ಮೊನಚನ್ನು ಗಮನಿಸಿದ ರಾಜ್ಯಕೃಷ್ಣರು ಸ್ವತಃ ಹಣ ನೀಡಿ ಇವರನ್ನು ಕಲ್ಪಿತಾ ದುಕಲಿ, ಮುಂಬಯಿ ಮುಂತಹ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ವ್ಯಂಗ್ಯಚಿತ್ರ ಸ್ಪರ್ಧೆಗಳಿಗೆ ಕಳುಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಲ್ಲದೆ, ವ್ಯಂಗ್ಯಚಿತ್ರಕಲೆಯಲ್ಲಿನ ಇವರ ಅಸಾಧಾರಣ ಪ್ರತಿಭೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿದ ರಾಜ್ಯಕೃಷ್ಣರ ರಾಜ್ಯಕೃಷ್ಣರಿಗೆ ಮದರಾಸಿನ (ಕಲ್ಕಿ) ತಮಿಳು ವಾಪಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಪ್ರೇರಿಸಿದರು. (1945). 'ಕಲ್ಕಿ' ಪತ್ರಿಕೆ ಸಂಗೀತ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಎಂ. ಎಸ್. ಸುಬ್ಬಲಕ್ಷ್ಮಿ ಹಾಗೂ ಅವರ ಪತ್ನಿ ಎಂ. ಸುಜಿತಾ ಅವರ ಒಡತಿಸುತ್ತಾ.

ಮುಂದೆ ಕಲ್ಕಿಯ ಸಂಪಾದಕರಾಗಿದ್ದ ಆರ್. ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿಯವರು ಎಂಟಾಹ ಕೊಟ್ಟು ಪತ್ರಿಕೆ ಕೊಂಡು ಓದುವ ಜನ ಸಾಮಾನ್ಯರ ಆಶೋತ್ತರಗಳ ಕಡೆಗೆ ನಿಮ್ಮ ಲಕ್ಷ್ಯವಿರಬೇಕು. ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳಿದ ಮಹಾ ರಾಜ್ಯಕೃಷ್ಣರ ವ್ಯಂಗ್ಯ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಬದಲಾವಣೆ ತಂದಿತು. ಅವರ ರಾಜಕೀಯ ಕಾರ್ಮಿಕನುಗಳ ಎಷ್ಟು ಮೊನಚಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದವೆಂದರೆ (ತೀಕ್ಷ್ಣವಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತು) ಈ ಸಂಬಂಧವಾಗಿ ಕಲ್ಕಿ ಪತ್ರಿಕೆಯು ಒಮ್ಮೆ ಶ್ರೀಲಂಕೆಯಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಹೃದಯವಹಿನಲ್ಲಿ ರಜಾಹರ ಚಳುವಳಿ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಬಂಧಿಸಲಾಗಿತ್ತು.

ಸಮಾಜ¹⁰ ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ (1945-55) 'ಕಲ್ಕಿ' ಪತ್ರಿಕೆಗೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ್ದು ಅವರಿಗೆ ತಮಿಳು ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದವು ಕಾರಣ ಬೇರೆಯವರು ಚಿತ್ರದ ಹಸಿರು ಮತ್ತು ಸಂಭಾಷಣೆ ಬರೆಯಬೇಕಿತ್ತು. ಅದವರಿಗೆ 35 ಸಾವಿರ ಪ್ರಸಾರ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೊಂದಿದ್ದ ಕಲ್ಕಿ ಇವರ ವ್ಯಂಗ್ಯ ಚಿತ್ರದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಾಗಿ ಎಂಟಾವರೆ ಲಕ್ಷಕ್ಕೆ ಏರಿತು. ರಾಜ್ಯಕೃಷ್ಣರ ಅವರು ತಮ್ಮ ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಲೇಖನಗಳಿಗಲ್ಲ ರಾಜ್ಯಕೃಷ್ಣರಿಂದ ವ್ಯಂಗ್ಯ ಚಿತ್ರ ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಲ್ಲದೆ ಇವರ ವ್ಯಂಗ್ಯ ಚಿತ್ರಗಳ ಮುಖಪುಟವಿರುತ್ತಿದ್ದ 'ಕಲ್ಕಿ' ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಕೊಳ್ಳಲು ಜನ ಸಾಮಾನ್ಯರ ನಿಲ್ಲುತ್ತಿದ್ದರಂತೆ. ಈ ಮಧ್ಯೆ ರಾಜ್ಯಕೃಷ್ಣರು ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಪದವಿಯನ್ನು ಪಡೆದರು.

ಕಲ್ಕಿಯ ಸಂಪಾದಕರಾಗಿದ್ದ ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿಯವರು ನಿಧನರಾದ ಬಳಿಕ ರಾಜ್ಯಕೃಷ್ಣರು 'ಕಲ್ಕಿ' ಪತ್ರಿಕೆಗೆ ವಿದಾಯ ಹೇಳಿ ತಮ್ಮ ಸ್ವಂತ ಊರು ಪ್ರಾಚಾರಿಗ್ ಮರಳಿದರು. ಒಂದು ವರ್ಷ ವಕೀಲಿ ವೃತ್ತಿ ಕೈನೊಂಡು ಅವರು,

ಮಂಗಳೂರಿನ ಹಸಿರಾಹತ್ 'ನವಭೂತ' ಪತ್ರಿಕೆಗೆ ವ್ಯಂಗ್ಯಚಿತ್ರ ಬರೆಯಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅವರ 'ಶಿಂಗಣ್ಣ' ಜನಿಸಿದ್ದು (1956). ಆತ ರಾಜ್ಯಕೃಷ್ಣರ ಮಹಾನ್ ಪ್ರತಿ ಬಿಡಿಸಿ (ರಚಿಸಿ) ಮದರಾಸಿನ ಬಳಿಗೆ ಬಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ 35 ಮೈಲಿ ದೂರದ ಮಂಗಳೂರಿಗೆ ಕಳುಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರಂತೆ. ಏನಾದರೂ ಬದಲಾವಣೆ ಮಾಡಬೇಕಾದಲ್ಲಿ ದೂರವಾಣಿ ಮೂಲಕವೇ ತಿಳಿಸುತ್ತಿದ್ದರಂತೆ.

'ಶಿಂಗಣ್ಣ' ಹಸಿರು ಕೊಟ್ಟವರು ಸಾಹಿತಿ ಹಾಗೂ ಪ್ರಭುತ್ವ ಪತ್ರಿಕೆ ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಕಡ್ಡಿ ವಾಸುದೇವ ಶಾಸ್ತ್ರಿ ಕೊಂಕಣಿ ಉಚ್ಚಾ ಪದ್ಧತಿಯೊಂದಿಗೆ ಹುಟ್ಟಿದ ಆ ಹಸಿರು, ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಜನರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಿತು. ಶಿಂಗಣ್ಣನಿಗಾಗಿಯೇ ಎಷ್ಟೋ ಅಭಿಮಾನಿಗಳು 'ನವಭೂತ' ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರಂತೆ.

ಈ ಮಧ್ಯೆ ರಾಜ್ಯಕೃಷ್ಣರು 'ಇಂದ್ರ ಧನಸ್ಸು' ಎಂಬ ವ್ಯಂಗ್ಯ ಚಿತ್ರಕ್ಕೆ ಮೀಸಲಾಹ ಮಹಾ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಪ್ರಾಚಾರಿಗ್ನಿಂದ ಒಂದು ವರ್ಷಕಾಲ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದು (1962-63) ದಿ. ಶಿವರಾಜು ಕಾರಂತರ ಲೇಖನಗಳು ಪ್ರತಿ ಸಂಚಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಸತತವಾಗಿ 14 ವರ್ಷ ಕಾಲ 'ನವಭೂತ' ಪತ್ರಿಕೆಗೆ ಶಿಂಗಣ್ಣನನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿದ ರಾಜ್ಯಕೃಷ್ಣರು ಬದಲಾವಣೆ ಬಯಸಿ ಹೊಸದಾಗಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ 'ಉದಯವಾಣಿ' ಪತ್ರಿಕೆಗೆ ಮುಂದೆ 3 ವರ್ಷ ಕಾಲ ಬಂದರು.

ನಂತರ 'ಪ್ರಜಾವಾಣಿ' ಪತ್ರಿಕೆಯ ಆಗಿನ ಸಂಪಾದಕ ಟಿ.ಎಸ್. ರಾಜುಬರಂದರಾಯರ ಆಹ್ವಾನದ ಮೇರೆಗೆ 'ಚಿಂತಕರಳಿ'ಯೊಳಗೆ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸಿದರು, ಸುಧಾ ಮೈಯೂರಿನಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯಂಗ್ಯ ಚಿತ್ರ ಬಂದರು. ಜೊತೆಗೆ ಕೇರಳದ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಾದ 'ಮಾತೃಭೂಮಿ' ಹಾಗೂ ಮಲಯೀಷ್ 'ಮನೋರಂಪು'ಗಳಿಗೆ ಒಂದು ವರ್ಷ ವ್ಯಂಗ್ಯಚಿತ್ರ ರಚಿಸಿದರು. ರಾಜ್ಯಕೃಷ್ಣರು ಹಿಂದಿ, ಇಂಗ್ಲಿಷ್, ಕನ್ನಡ, ತಮಿಳು, ಮಲಯೀಷ್ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ 5,000 ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ವ್ಯಂಗ್ಯ ಚಿತ್ರ ರಚಿಸಿದ್ದು, ಒಂದು ದಶಲಾಯೀ ಆಗಿದೆ ಹಾಗೂ ಅವರನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸುವ ವ್ಯಂಗ್ಯ ಚಿತ್ರಕಾರರಾದ ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ ಸದ್ಯ 'ನವಭೂತದಲ್ಲಿ ಶಿಂಗಣ್ಣ ಎಂಬ ಹಸಿರಿನಲ್ಲಿ ಅವರು 252 ವ್ಯಂಗ್ಯ ಸಂಪುಟ ಪ್ರಕಟವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಸಕ್ತ ಬರಿಗುಳಾರಿನಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿರುವ ಅವರಿಗೆ ಅವರ ಅಭಿಮಾನಿಗಳು ಪ್ರಾಚಾರಿಗ್ನಲ್ಲಿ ಸನ್ಮಾನ ನೀಡಿ ಅರ್ಪಿಸಿದ ಗ್ರಂಥ 'ವ್ಯಂಗ್ಯ ಬದುಕು'.

10. ಕೆ. ಎಂ. ರಾಜ್ಯಕೃಷ್ಣ (1931 - 1984)

ಕೆ.ಎಂ. ರಾಜ್ಯಕೃಷ್ಣರವರು ನೃತ್ಯ ಕಲಾವಿದರಾಗಿ ಓರ್ವ ಗಮನಾರ್ಹ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಾಚಾರಿಗ್ ಬೋರ್ಡ್ ಹೈಸ್ಕೂಲಿನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯಾಗಿದ್ದಾಗ (1947-48) ಶಿವರಾಜು ಕಾರಂತರ ಕಿನ್ನರ ನೃತ್ಯದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯಕೃಷ್ಣ ಪಾತ್ರಗೊಂಡರು. ಇದರ ನಂತರ ನರ್ತನದ ಗೀಳು ಅವರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿಕೊಂಡಿತು. ಫೈಲಿಟೈಕ್ ಡಿಪ್ಲೋಮಾ ಗಳಿಸಿಯೂ ನಾಟ್ಯಚಾರಣಿ ಪರಿವರ್ತನರಾದರು. ಮಂಗಳೂರಿನ ರಾಜನ್ ಅಯ್ಯರ್, ಮದರಾಸಿನ ಎಲ್ಲಪ್ಪ ಪಿಳ್ಳೆ ಮತ್ತು ಸೇಲಂ ರಾಜರತ್ನಂ ಪಿಳ್ಳೆಯವರಲ್ಲಿ ಭರತನಾಟ್ಯ, ಗೋಪಿನಾಥ ತರಗ ಮಣಿಯವರಲ್ಲಿ ಕಥಕ್ಕಳಿ, ಮುಂಬಯಿಯ ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾಥಾಯಣ ಮತ್ತು ಗೋಪಿ ಕೃಷ್ಣರಲ್ಲಿ ಕಥಕ್ ಅಭ್ಯಾಸಿಸಿದ ನೃತ್ಯವೃತ್ತಿ ಕೆ. ಎಂ. ರಾಜ್ಯಕೃಷ್ಣರದಾಯಿತು.

ರಾಜ್ಯಕೃಷ್ಣರು ಪ್ರಾಚಾರಿಗ್ನಲ್ಲಿ 'ಕಲಾಕೇತನ'ವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದು 1952ರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಡೆಯಿಂದ ತನ್ನೊಳಗಿನ 'ಕಲಾವಿದ'ನನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುತ್ತಿರುವಂತೆ, ಇನ್ನೊಂದೆಡೆಯಿಂದ ಶಿಷ್ಯರನ್ನು ಪಡೆದು ಯಾಪಿಸಲು ಶ್ರಮಿಸಿದರು. ಪ್ರಾರಂಭದ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಷ್ಯರಿಗಾಗಿ ಅವರು ಪರಿಶ್ರಮವಹಿಸಿದರು. 1956ರಲ್ಲಿ ಉಡುಪಿಯಲ್ಲಿ ತರಗತಿಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿ ತೊಡಗಿದರು. 1969ರಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಪ್ರಾಚಾರಿಗ್ ಬಂದು 'ನಾಟ್ಯಲಯ' ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂತು. ಅಭ್ಯಾಸ, ಪ್ರದರ್ಶನಗಳಿಗೆ ಅಗತ್ಯವಿರುವ ಪರಿಕರಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಈ ನೃತ್ಯಶಾಲೆ ಹೊಂದಿತ್ತು.

1972ರಲ್ಲಿ 'ನಾಟ್ಯಾಲಯ'ದ ದಶಮಪೀಠವು ಐದು ದಿನಗಳ ಕಾಲ ವಿಜೃಂಭಣೆಯಿಂದ ಜರುಗಿತು. ಅದೇ ವರ್ಷ 'ಕೆ. ಎಂ. ನಾಟ್ಯಸಭೆ' ಎಂಬ ಅಂಗ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಅದರ ಮೂಲಕ ಅನಂತರದ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ದೂರದೂರಗಳ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕಲಾವಿದರು ಪ್ರಾಚಾರ್ಯರಾಗಿ ಬಯಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ರಾಜ್ಯಕ್ಕಷ್ಟು 1978-79 ಮತ್ತು 79-80ರಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರದ ಸಕೆಡರಿ ಎಜುಕೇಶನ್ ಬೋರ್ಡ್ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದ ನೃತ್ಯ ಪರಿಷ್ಕಾರಣೆ ಮುಖ್ಯ ಪರಿಷ್ಕರಣೆ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದರು. 1980ರ ಇಸವಿಗೆ ಚಲನ ಚಿತ್ರಗಳ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಕೆ. ಎಂ. ರವರು ಕಾಲಿಟ್ಟರು. ಅವರು ಮದರಾಸಿನಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಪ್ರವೃತ್ತರಾಗಿದ್ದ ಚಲನ ಚಿತ್ರ ನೃತ್ಯಗಾರರು ಮತ್ತು ನಿರ್ದೇಶಕರ ಸಂಘದ ಸದಸ್ಯರನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದರು. 20-10-82 ಉಡುಪಿಯ ಪುಸ್ತಕಾಲಯ ಕಛೇರಿಯಿಂದ ಮರಣೋತ್ತರವಾಗಿ 'ನಾಟ್ಯ ಕಲಾ ನಿಪುಣ' ಬಂದದಂತಿರಲಾಗಿ ಗೌರವಿಸಲ್ಪಟ್ಟರು.

16-04-1931ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚಾರ್ಯ ತುಲಸಿದಾಸ ಕಮ್ಯೂನಿ ಗ್ರಾಮದ ಶ್ರೀನಿವಾಸ ಮೂಡಲವಡಿಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಶ್ರೀಮತಿ ಕಮಲಮ್ಮನವರ ಹಿರಿಯ ಮಗನಾಗಿ ಜನಿಸಿ, ಕಲೆಯ ಆರಾಧಕರಾಗಿ, ಸಂಗೀತ ಅಂಗ ಸಂಸ್ಥೆ, ನೃತ್ಯ ಕಲಾವಿದನಿಗೆ ಹೇಳಿ ಮಹಿಸಿದಂಥ ಶಿರೀಷೆ. ಅಂಗ ವಿದ್ಯಾಸದಲಲ್ಲಿ ಹತ್ತುಪುಸ್ತಕಗಳ ರಸೋತ್ಕರ್ಷದಲ್ಲಿ ತತ್ಪಾಲಯಗಳ ಗತಿಯ ಗತಿಯಲ್ಲಿ ಲೀಲಾಪಾಪವಾಹ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಹೊಂದಿದ ಕೆ. ಎಂ. ರಾಜ್ಯಕ್ಕಷ್ಟು ತಮ್ಮ 54ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ 7-7-1984ರಲ್ಲಿ ಹೃದಯಾಘಾತದಿಂದ ಅಸ್ತಂಗಿತರಾದರು.

11. ಬೋಳವಾಹು ಮಹಾಪು ನಾಯಕ (1932)

ಫೆಬ್ರವರಿ 9, 1932ರಲ್ಲಿ ಮಹಾಪು ನಾಯಕ ಜನನ. ತಂದೆ ಪಾಕಪ್ಪ ನರಸಿಂಹ ನಾಯಕರು, ತಾಯಿ ರಮೇಶ್ವರಿ. ಬೋಳವಾಹು ಪಂಚಾಯತ ಶಾಲೆ, ಮಂಗಳೂರಿನ ಸೈಟ್ ಎಲೋಶಿಯಸ್ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಓದಿ. ವೈದ್ಯನಾಶಾಪಕೆರೆ ಬಾಪ್ಪದ ಕನಸು ನನಸಾಗಲಿಲ್ಲ. ಹಿರಿಯರ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ವ್ಯಾಪಕ ವೃತ್ತಿಗೆ ತೊಡಗುಕೊಂಡು²⁷.

ವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕೈ ತಂಬಿದರೂ, ನಾಯಕರಿಗೆ ಮನ ತಂಬಲು ಸುಪ್ತರಾಗಿದ್ದ ಸಂಗೀತ, ಸಾಹಿತ್ಯಗಳ ಸಹಕಾರಿಯಾದವು. ಅನುಕೃತಿ ಬೀಚಿಯವರಿಂದ ಪ್ರಭುತರಾದ. ಇವರ ಅನೇಕ ಲೇಖನ, ಚಿಂತನೆಗಳು ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿವೆ. ಸಾಹಿತ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಹಲವು ಪ್ರಸಿದ್ಧರ ನಿಕಟ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. 'ವ್ಯಕ್ತಿ-ವಿಚಾರ' ಇವರ ಪ್ರಕಟಿತ ಕೃತಿ.

ಪಂಡಿತ ಭೀಮಸೇನ ಜೋಶಿ, ವಕೀಲಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ ಅಯ್ಯರ್, ಬಸವರಾಜ ರಾಜಗುರು, ನಾಯಕರಿಗೆ ಗುರುಸಂಬಂಧ, ಆಪ್ತ ಒಡನಾಟ, ದಿವಂಗತರವರ ವಕೀಲ ಭಟ್ಟರ್, ಮಂಗಳೇಶ್ ರಾವ್, ಗೋವಿಂದ್ ಕರ್, ಗುರು ಬಸವರಾಜು ಹಿರೇವರ ಮತ್ತು ಮೋಹನ್ ಕುಮಾರ್, ಶ್ರೀನಿವಾಸ ಶಿಷ್ಯ ಮೊದಲಾದವರು ನಾಯಕರಿಗೆ ಸಂಗೀತ ಗುರುಗಳು.

ಮಹಾಪು ನಾಯಕರು ಸ್ವತಃ ಉತ್ತರಾಹಿ ಸಂಗೀತವನ್ನು ಸಂಗೀತ ಹಿರಿಯರಾದ ದಸರಾಜ ತ್ಯಾಗರಾಜ ಸಂಗೀತೋತ್ಸವದಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತ ಕಛೇರಿ ನಡೆಸಿದ್ದಾರೆ. ಯಕ್ಷಗಾನವು ನಾಯಕರಿಗೆ ಪ್ರಿಯವಾದ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಕಾರ, ಕಲಾವಿದರೊಂದಿಗೆ ಬರೆದ ರಂಗದ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರದರ್ಶನದ ಬಗ್ಗೆ ತನ್ನ ಜಿಜ್ಞಾಸೆಗಳನ್ನು ಮುಕ್ತವಾಗಿ ಚರ್ಚಿಸುತ್ತಾರೆ. ಯಕ್ಷಗಾನ ಪ್ರದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಮೆಚ್ಚಿದ ಹೃದಯಂಗಮ, ವ್ಯಾಪಕ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳನ್ನು ನನಸಿನಲ್ಲಿ-ಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು ನಾಯಕ ವಿಶೇಷತೆ.

ತನ್ನ ಸ್ವಗೃಹದಲ್ಲಿ ಹಲವು ಸಂಗೀತ-ಸಾಹಿತ್ಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿ ಹಿರಿಯರನ್ನು ಗೌರವಿಸಿ, ಪ್ರತಿಭಾತರನ್ನು ಸತ್ಕರಿಸುವ ಪರಿಪಾಠವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಮಹಾಪು ನಾಯಕರು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ 'ಉಗ್ರಾ ಪ್ರಶಸ್ತಿ'ಯು ಅವರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರೀತಿಯ ಹರಹು.

ಶ್ರೀ ಗುರುದೇವ ಲಲಿತ ಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಕಾಠಾಪುರ ಕನ್ನಡ ಸಂಘ, ಶ್ರೀ ಎಡನೀರು ಮಂಗಳೇಂದ ಸಂಘವೆತರು.

12. ರಂಗ ಕಲಾವಿದ ರಾಮಣ್ಣ ರೈ ಪ್ರಾಚಾರ್ಯ (1939)

ಕನ್ನಡ ನಾಟಕಗಳ ಮೂಲಕ ರಂಗಪ್ರವೇಶ ಮಹಿ, ಬಳಿಕ ತಳು ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಭಿನಯಿಸಿ, ಹಾಸ್ಯ ನಟನಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದವರು ಬಿ. ಎಸ್. ರಾಮಣ್ಣ ರೈ ಜೂನ್ 30, 1939ರಂದು ಇವರ ಜನನ. ತಂದೆ ಸರ್ವತೋಡಿ ಬಾಪ್ಪಕ್ಕಣ್ಣ ರೈ ತಾಯಿ ಬಳ್ಳಿಪ್ಪಾಡಿ ರತಿ ರೈ ಪ್ರಾಚಾರ್ಯನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯಮಿಕ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮಹಿದರು.

ದೇವಪುಟ್ಟು ಮಹ್ಯ ರೈಗಳ ನಾಟಕ ರಂಗ ಪ್ರವೇಶಕ್ಕೆ ಅನುವು ಮಹಿಕೊಟ್ಟವರು. ಸಾರ್ವಜನಿಕ ರಂಗಭೂಮಿಯನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸಿದವರು. ರಾಮಣ್ಣ ರೈಗಳ ಬಣ್ಣದ ಬದುಕಿನ ಹಾಹಿ ಕಲ್ಪಮುಳ್ಳಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದಾರೆ. ಬದುಕಿನ ಹಾಹಿಗಾಗಿ ನಾಟಕರಂಗವನ್ನು ಬಿಡುವ ಕ್ಷಣಿಕ ವೈಶ್ಯ ಬಂದಾ ಉಗ್ರಾ ಮಂಗಳೇಶ್ವರ ಹಿರೇವರ ರೈಗಳ ಅದೇ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಉಳಿಯುವಂತೆ ಮಹಿತ.

ರಾಮಣ್ಣ ರೈಗಳು 'ಉಡಲ್ಪ ತಡಾಪ' ಎಂಬ ತಳು ಚಿತ್ರದ ಮೂಲಕ ಚಿತ್ರರಂಗಕ್ಕೆ ಪ್ರವೇಶ ಮಹಿದರು. 'ಯಶಸ್ವಿ ಸನ್ಯಾಸಿ ಆಪ್. ಏರ್ ಮಲ್ತಿನ ತಪ್ಪ', 'ಬಯ್ಯಮಲ್ಲಿಗೆ', ಬಾಳೆದೋಟ, ಕರಿಯವಣಿ ಕಟ್ಟಿದ ಕಡನಿ, ನ್ಯಾಯಗಾರ್ ಎನ್ನ ಬದ್ಯ ಬದ್ದಿ ಬುಡ್ಡೆ ಬಂಗಾರ್ ಪಟ್ಟೇರ್, ಎಂಬ ತಳು ಚಿತ್ರಗಳು, ನರಜುಂಡ ನಕ್ಕಾ, ಎಂಬ ಕನ್ನಡ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಭಿನಯಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ತಳುವಿನ ಪ್ರಪುಠಮ ವರ್ಚಚಿತ್ರ 'ಕರಿವಣಿ ಕಟ್ಟಿದ ಕಡನಿ' ಬದ್ದಿ ಬುಡ್ಡೆ ಮತ್ತು ಬಂಗಾರ್ ಪಟ್ಟೇರ್, ಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ ಸಂಭಾಷಣೆ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಕೆಲವು ಚಿಕ್ಕಪುಟ್ಟ ತಳುನಾಟಕಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.

1988ರಲ್ಲಿ 'ರಂಗಭೂಮಿ' ಉಡುಪಿ ಇವರ 'ವಿನೋದ ಭಾಷಣ' ಎಂಬ ಬಿರುದು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ರೋಟರಿ ಕ್ಲಬ್ ತಳುಕಾಟ ಪ್ರಾಚಾರ್ಯ ಹಾಶಾ ಇತರ ಸಂಘ-ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಂದ ಸಂಮಾನಿತರಾಗಿದ್ದಾರೆ²⁸.

13. ಬಿ. ಶ್ರೀಧರ ಭಂಡಾರಿ, ಪ್ರಾಚಾರ್ಯ (1945)

ತೆರಿಕೆತೆಟ್ಟಿನ ಯಕ್ಷಗಾನ ರಂಗಭೂಮಿಯನ್ನು ಜೀವಂತವನ್ನಾಡಲು ಗುರ್ಭೀರ ಯತ್ನದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಕೊಂಡಿರುವ ಪ್ರತಿಭಾತುತ ಕಲಾವಿದ ಪ್ರಾಚಾರ್ಯ ಬಿ. ಶ್ರೀಧರ ಭಂಡಾರಿ. ಶ್ರೀಧರ ಭಂಡಾರಿ ಯವರು ಹುಟ್ಟಿದ್ದು 1-10-1945ರಂದು, ತಂದೆ ಶೀನಪ್ಪ ಭಂಡಾರಿ, ತಾಯಿ ಸುಂದರಿ. ಶೀನಪ್ಪ ಭಂಡಾರಿಯವರು ಯಕ್ಷಗಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ವಿಜೇತರು, ಮೇಳ ಕಟ್ಟಿದ ಸರಿದಾಹ.

ತನ್ನ 13ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಕದಾಪ್ಪ ವಿಶ್ವನಾಥ ರೈಯವರಿಂದ ಭಂಡಾರಿ-ಪುಟ್ಟಾಸು ಗಜ್ಜಿ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡ ಶ್ರೀಧರರು ಅನಂತರ ಕಾಣ್ಣಿಟ್ಟು ಸದ್ಗುನ್ನು ಮೇಳಗಿಸಿದ್ದು ಯಕ್ಷರಗದಲ್ಲಿ ತಂದೆಯವರ ಪ್ರೇರಣೆ, ಕರಿಯ ವಿಲಾ ಶತ್ರುಯವರ, ಕಡತೋಕ ಮಂಜುನಾಥ ಭಾಷಣತರ, ಚಿಪ್ಪು ಕೃಷ್ಣಯ್ಯ ಬಲ್ಲಾಕರ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಿಂದ ರಂಗಸ್ಥಳದ ಮುನ್ನಲೆಗೆ ಧಮಕಿದ ಭಂಡಾರಿ ಯವರು ಇಂದು ತೆರಿಕೆ ತೆಟ್ಟಿನ ಅಗ್ರಮಹ್ಯ ವೇಷಧಾರಿಗಳಲ್ಲೊಬ್ಬರಾಗಿ ಬಳಿದ ನಿಂತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಎರಡು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ತನ್ನ ತಂದೆಯವರ ಜೊತೆಗೆ ತಿಯಗುಟೆ ನಡೆಸಿದ ಶ್ರೀಧರರು ಬಳಿಕ 1966ರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ ಶ್ರೀ ಧರ್ಮಸ್ಥಳ ಮೇಳದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶ ಪಡೆದು ಹದಿನೆಂಟು ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ದೀರ್ಘಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ಆ ಮೇಳದಲ್ಲಿಯೂ ತನ್ನನ್ನು ಸಮರ್ಥ ಕಲಾವಿದನನ್ನಾಗಿ ಯಾಪಿಸಿ ಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ.

ವೃತ್ತಿಪರ ಮೇಳದ ಅನುಭವ ಪಡೆದು ತನ್ನದೇ ಮೇಳ ಒಂದನ್ನು ಯಹ ಕಟ್ಟಬಹುದೆಂಬ ಯೋಚನೆ ಮೂಡಿದ ಬಳಿಕ ಪ್ರಾಚಾರ್ಯ ಶ್ರೀ ಮಹಾಲಿಂಗೇಶ್ವರ ಮೇಳವನ್ನು ಸಜ್ಜುಗೊಳಿಸಿ ಎಂಟು ವರ್ಷ ತಿಯಗುಟೆ ನಡೆಸಿದ್ದಾರೆ. ಆ ಮೇಳವನ್ನು ಮುನ್ನಡೆಸುವುದು ಅಸಾಧ್ಯವೆಂದು ಕಡುಕೊಂಡ ಬಳಿಕ ಮೂರು ವರ್ಷ ಕಾಠಾಪುರ ಮೇಳದಲ್ಲಿ ದಡಿದು ಮತ್ತು ಶ್ರೀ ಧರ್ಮಸ್ಥಳ ಮೇಳದಲ್ಲಿ ಪಾತ್ರ ನಿರ್ವಹಣಾ ನಿಂತರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

1989ರಲ್ಲಿ ದಬ್ಬಾ ಶಾಪ, ಅಬುದಾಬಿ ಮತ್ತು 1991ರಲ್ಲಿ ಬಹುರೈ;

ದಬ್ಬೆ ಹಠಾಸು 1993ರಲ್ಲಿ ಜಪಾನ್, ಲಂಡನ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಪ್ರೌಢ ಅಭಿನಯದಿಂದ ಕರತಾಳಿಯ ಅದ್ಭುತ ರಮ್ಯ ಕಲೆಯು ಯಕ್ಷಗಾನದ ಸವಿಯನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರಿಗೆ ಉಣಿಸಿದವ ಶ್ರೀಧರರು ಮಂಗಳಿ 2002ರಲ್ಲಿ ಬಹುಶಃ ಹೋಗಿ ಯಕ್ಷಗಾನ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ರೀಧರ ಭರತಾಚಾರ್ಯ ಪ್ರಂಡವೇಷಗಳಿಂದ ಮೊದಲನೆಯ ಸ್ವೀಡನ್ ಸಹಿತ ರಾಜವೇಷಗಳನ್ನು ಮುಷುವಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಸಾಧನೆಯ ಔನ್ನತ್ಯವನ್ನು ಮೆರೆಸುವ ನಿಷ್ಣಾತರು. ಅಭಿಮನ್ಯು, ಬಬ್ಬುವಾಹನ, ಕೃಷ್ಣ ಮುಂತಾದ ಪಾತ್ರಗಳ ಮೂಲಕ ರಂಗಗಳಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಚದುರತನಗಳನ್ನು ಪ್ರೇಕ್ಷಕರಿಗೆ ಮುಟ್ಟಿಸಿದವ ಶ್ರೀಧರ ಪ್ರಸ್ತುತ ಹಿಂಸಾಚಾರ ಇಂದ್ರಜಿತ, ಶಿಬಪಾಪ ಮುಂತಾದ ಪಾತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಯಕ್ಷರಂಗದ ಮನದ ಕಲಾವಿದನಾಗಿ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇದರೊಂದಿಗೆ ಬಿಡುವಿನ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಎಳೆಯರಿಗೆ ಯಕ್ಷಗಾನದಲ್ಲಿ ತರಬೇತಿಯನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

14. ಪ್ರೌಢರ ನರಸಿಂಹ ನಾಯಕ್ (1950)

ದಕ್ಷಿಣಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪ್ರೌಢರಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮತಿ ವರಲಕ್ಷ್ಮಿ ನಾಯಕ್ ಮತ್ತು ಶ್ರೀಯುತ ಹರಿಹರ ನಾಯಕ್ ಅವರ ಮಗನಾಗಿ ಜನಿಸಿದ ಶ್ರೀಯುತ ಪ್ರೌಢರ ನರಸಿಂಹ ನಾಯಕರಿವರು ಬಿಸಿನೆಸ್ ಮ್ಯಾನೇಜ್‌ಮೆಂಟ್ ಅಧ್ಯಯನದ ಮೂಲಕ ಪದವಿ ಗಳಿಸಿದರು. ಶ್ರೀಯುತ ದೇವದಾಸ ನಾಯಕ್ ಅವರ ಮಠಾಧಿಕಾರಿಯಾದಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತಾಭ್ಯಾಸ ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಸುಗಮ ಸಂಗೀತ, ಭಕ್ತಿಗೀತೆ ಹಠಾಸು ಲಘು ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ಹೊಂದಿದ ನರಸಿಂಹ ನಾಯಕ್ 1978ರಂದು 'ದಾಸವಾಣಿ' ಸಂಗೀತ ಕಛೇರಿಗಳನ್ನು ಜನಪ್ರಿಯಗೊಳಿಸಿದರು. 1996, 1998 ಮತ್ತು 2002ರಲ್ಲಿ ಅಮೇರಿಕಾದ ವಿವಿಧೆಡೆ, 1998ರಲ್ಲಿ ಕೆನಡಾ 1987, 1998, 2002 ಮತ್ತು 2004ರಲ್ಲಿ ಯು.ಎ.ಇ.ಯಲ್ಲಿ ಹಠಾಸು 2003ರಲ್ಲಿ ಬಹುಶಃ ಕೈಗೊಂಡ ಸಂಗೀತ ಕಛೇರಿಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ. 1979ರಲ್ಲಿ ನರಸಿಂಹ ನಾಯಕ್, ಸಿನಿಮಾ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಗಾಯನಕಾರಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದರು. 8 ತುಳು, 2 ಕೊಂಕಣಿ ಹಠಾಸು 30ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಕನ್ನಡ ಸಿನಿಮಾಗಳಲ್ಲಿ ಹಸಿರುಹಾಸ್ಯ ಸಂಗೀತ ನಿರ್ದೇಶಕರುಗಳಾದ ಜಿ. ಕೆ. ವೆಂಕಟೇಶ್, ಎಂ. ರಂಗರಾಜ್, ಸತ್ಯಂ, ವಿಜಯ ಭಾಸ್ಕರ್, ರಾಜನ್ ನಾಥೇಂದ್ರ, ಟಿ. ಜಿ. ಲಿಂಗಪ್ಪ ಹರಸಲೇಖ ಇವರ ನಿರ್ದೇಶನದಲ್ಲಿ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಗಾಯನಕಾರಿ ದುಡಿದಿದ್ದಾರೆ. ಜಿ. ಎಸ್. ಶಿವರುದ್ರಪ್ಪನವರ ಗೀತೆಗಳಿಗೆ ಇರುವ ಹಾಡಿದ ಆಲ್ಬಂ 1981ರಲ್ಲಿ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗಿದೆ. ಆ ಬಳಿಕ ಕನ್ನಡ, ತುಳು ಕೊಂಕಣಿ, ತೆಲುಗು, ತಮಿಳು, ಮರಾಠಿ ಮತ್ತು ಹಿಂದಿ ಹಾಡುಗಳ ದ್ವನಿಸುರಳಿಗಳ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗುವ ಕನ್ನಡ ಸಂಗೀತದ ವಿವಿಧ ಶೈಲಿಗಳಲ್ಲಿ 10,000ಕ್ಕೂ ಮಿಕ್ಕಿದ ಹಾಡುಗಳ ದ್ವನಿ ಮುದ್ರಣವು ಶ್ರೀಯುತ ನರಸಿಂಹ ನಾಯಕ ಸಿರಿಕರವರಿಂದ ಮೂಡಿ ಬಂದದ್ದು ಒಂದು ದಾಖಲೆಯಾಗಿದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭಾಷಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಸಮಿತಿ 'ಈಶ್ವರ ಅಲ್ಲಾ ನೀನೇ ಎಲ್ಲಾ' ಎಂಬ ಟಿ.ವಿ. ಸೀರಿಯಲ್‌ಗೆ ಶಿಬನಾಥ ಶರೀಫರ 60 ಹಾಡುಗಳಿಗೆ ಶ್ರೀಯುತರು ದ್ವನಿ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಓರ್ವ ಹಾಡುಗಾರ ಮತ್ತೊಬ್ಬರ ಸಂಗೀತ ನಿರ್ದೇಶಕರಾಗಿಯೂ ದುಡಿದ ಹೆಗ್ಗಳಿಕೆ ಇವರಿಗಿದೆ. ಇವರ ಸಂಗೀತ ನಿರ್ದೇಶನದಲ್ಲಿ ನಾಡಿನ ಖ್ಯಾತ ಗಾಯಕರುಗಳಾದ ಅನುಪ ಜಲೋಟಿ, ಸಾಧನಾ ಸುರೇಶ್, ಯಾಸ್ಮಿನ್ ಕುಮಾರ್ ರಾಜೇಂದ್ರ, ಮಹೇಂದ್ರ ಕಪೂರ್, ಸಿ. ಅಶ್ವಥ್, ವಾಣಿ ಜಯರಾಜ, ಪಿ. ಸುಶೀಲಾ ಮಂಜುಳಾ ಗುರುರಾಜ್, ಬಿ. ಆರ್. ಭಾರ್ಗವ್ ರತ್ನಮತಾ ಪ್ರಕಾಶ್ ಮೊದಲಾದ ಹಾಡುಗಾರರು 150ಕ್ಕೂ ಮಿಕ್ಕಿದ ಆಲ್ಬಂಗಳು ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗಿದೆ. ಲಹರಿ ದ್ವನಿ ಮುದ್ರಣ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಹೊರ ತಂದಿರುವ ಸಂಪುಟಗಳಲ್ಲಿ 100ನೇ ಸಂಪುಟ 'ದೇವರು ಕೊಟ್ಟನು' ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗಿದ್ದು, ಇದು ಸೆರೆದಂತೆ 94 ಆಲ್ಬಂಗಳಿಗೆ ಪ್ರೌಢರ ನರಸಿಂಹ ನಾಯಕ ಸಂಗೀತ ನಿರ್ದೇಶನ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಈಗಾಲ್‌ಗೆ ಇವರು ಕನಕಟಕದ ಎಲ್ಲಾ ಸಂತರ ಹಾಡುಗಳ ಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯನಿರತರಾಗಿದ್ದು,

ಕನಕಟಕ 'ಹರಿಭಕ್ತಿ ಸಾ' ಗುರು ಜಗನ್ನಾಥ ದಾಸರ 'ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಹೃದಯ', ಹರಿಕಥಾಪುತ್ರ ಸಾ ಮತ್ತು 'ತತ್ವ ಸವ್ವಲಿ' ಹಾಡುಗಳ ದ್ವನಿ ಮುದ್ರಣ ಮುಗಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ದ್ವನಿ ಸುರಳಿ ಮತ್ತು ಆಲ್ಬಂಗಳ ಮಹತ್ವದಲ್ಲಿ ನರಸಿಂಹ ನಾಯಕರ 'ಪಪುಮ' ಜಗದ ಪ್ರಾಣಿ, 'ದಾಸರಂದ' ಪ್ರಬಂಧದ ದಾಸರಯ್ಯ, 'ದಾಸನಾಥ ವಿಶೇಷನಾಥ' ದಾಸಲ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಭಾಷಣ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕವಿಗಳ ಮತ್ತು ಸಂತರ ಹಾಡುಗಳ ಸುಗಮ ಸಂಗೀತದ ಕಾರ್ಯಗತವನ್ನು ಕನಕಟಕದ ಹೃದಯ ಇವರು ನಡೆಸಿಕೊಟ್ಟು ಜನಪ್ರಿಯರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ರೀಯುತ ನರಸಿಂಹ ನಾಯಕರು ಹಾಡುಗಾರರಾಗಿ, ಸಂಗೀತ ನಿರ್ದೇಶಕರಾಗಿ ಸಂಗೀತ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ಅನುಪಮ ಸೇವೆಗಾಗಿ ಹಲವು ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಶಸ್ತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಕನ್ನಡದ 'ಕೆಡದ ಮಳೆ' ಮತ್ತು 'ಗೌರಿ ಗಣೇಶ' ಸಿನಿಮಾಗಳಲ್ಲಿ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಸಂಗೀತಗಾರನಾಗಿ ಮಹಾದಾಸ ಸಾಧನಗಾಗಿ 1988 ಮತ್ತು 1991ರಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಗಾಯಕ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಇವರಿಗೆ ಲಭಿಸಿದೆ. 1998ರಲ್ಲಿ ಅಮೇರಿಕಾದ ವಾಷಿಂಗ್ಟನ್ ಡಿಸಿಯಲ್ಲಿ 'ವಿಶ್ವ ಮಹಾ ಸಂಘ' ಪ್ರಶಸ್ತಿ ನೀಡಿ ಗೌರವಿಸಿದೆ. 'ದಾಸನಾಥ ವಿಶೇಷನಾಥ' ಈ ಹಾಡುಗಾರಿ ಆರ್ಯಭಟ್ಟ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ದೊರಕಿದೆ. 2000ರಲ್ಲಿ ಕೊಂಕಣಿ ಸಹೋದ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿ 2005ರಲ್ಲಿ ಕರತಾಳಿ ರತ್ನ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ದಾಸ ಸಹೋದ್ಯಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ಸೇವೆಗಾಗಿ 2005ರಲ್ಲಿ ವಿಜಯ ದಂದಬಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳ ಲಭಿಸಿವೆ. ಅಮೇರಿಕಾದ ವಿವಿಧ ಕನ್ನಡ ಸಂಘಗಳು ಶ್ರೀಯುತರನ್ನು ಸನ್ಮಾನಿಸಿವೆ. ಇವರ ಸೇವೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ, ಕನಕಟಕ ಸಂಕಟವು 2005ರಲ್ಲಿ ಪ್ರೌಢರ ನರಸಿಂಹ ನಾಯಕರನ್ನು ಕನಕಟಕ ಕೊಂಕಣಿ ಸಹೋದ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಸದಸ್ಯರನ್ನಾಗಿ ನೇಮಕಗೊಳಿಸಿದೆ.

15. ತುಳು ನಲಿಕೆ (1950)
ಭಾತ ಕಟ್ಟುವವರು ಇತರಿಂದ ಹೊಡೆಸಿಕೊಳ್ಳುವವರು ಎಂಬ ಹಿರಿಯರ ಪ್ರಬಲ ನಂಬುಗೆಯಿಂದಾಗಿ, ತುಳು ಶಾಲಾ ಮೆಟ್ಟಿಲು ಹತ್ತಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತೆಯೂ ಒಂದು ಕಾರಣ. 'ನಲಿಕೆ' ಎಂಬುದು ಜಾತಿ ಸೂಚಕವಲ್ಲ, ವೃತ್ತಿ ಸೂಚಕ ಬಹುಶಃ ಕಣಿವು, ನಲಿಯುವ ಭಾತ ವಿಧವು ಇವರದ್ದಾಗಿದ್ದರಿಂದ 'ನಲಿಕೆ' ಎಂಬ ಹಸಿರು ಬಂದಿರಲೂಬಹುದು³¹. ಎಲ್ಲಾ ವಿಧದ ಭಾತಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ ಅನುಭವ ಇವರದ್ದು. ಬಂಗಾಳಿ ಇವರ ಮೂಲ. ಕಲದೃಷ್ಟಿ 'ಅಣ್ಣಪ್ಪ ಭಾತ ಕಟ್ಟುವ ಕಾರ್ಯ ಆನುವಂಶಿಕ. ನೋಡಿ, ಕೇಳಿ, ತಿಳಿದು ಕಲಿತುಕೊಂಡವರು ತುಳು ನಲಿಕೆ ತನ್ನ ಹದಿನಾಲ್ಕನೇ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ 'ಕಲ್ಲುಟ್ಟಿ' ದೃಷ್ಟಿ ಕಟ್ಟುವಲ್ಲಿಂದ ಇದನ್ನು ವೃತ್ತಿಯನ್ನಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರು. ಆಗ ನಾಲ್ಕನೇ, ಎಂಟನೇ ಸಂಬಳದ ಸಮಯ ಈಗ ನಾಲ್ಕನೇವರೆಗೂ ಸಂಬಳವು ಸಿಗುತ್ತಿದೆ. ಭಾತ ಕಟ್ಟುವ ಕಾರ್ಯದ ಬ್ಯುಸಿ ಸಮಯದ ಹೊರತಾಗಿ ಬಿಡುವಿನ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಚಾಪ್ ಹಣಿಯುವುದು, ಬುಟ್ಟಿ ತಯಾರಿ, ಮುಟ್ಟು ತಯಾರಿ, ಮೊದಲಾದ ಉಪವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಜೀವನ. ಕಲ್ಲೇಗ, ಕಬಕ, ಕೊಡಪ್ರಾಣಿ - ಈ ಮೂರು ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ನೇಮಗಳಲ್ಲಿ ತುಳು ಕಟ್ಟುವ ಸ್ತ್ರೀಯ ಭಾತ, ಕಲ್ಲುಟ್ಟಿ, ಗುಳಿಗ, ಜುಮಹಿ ಕಲ್ಲುಟ್ಟಿ, ಮಲರಾಜು ಮೊದಲಾದ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ನಿರ್ವಹಣೆಯ ಭಾತ ಕಟ್ಟುವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ತುಳು ಎತ್ತಿದ ಕೈ ಇತರರೊಂದಿಗೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅವಂತರ ಬಂದಾತ್ ಭಾತವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ತನ್ನ ಮನದ ಶಾಲೆಗಾಗಿ ಸ್ಥಿತಿಯಿಂದಾಗಿ ಮೊದಲಿನಂತೆ ಭಾತ ಕಟ್ಟಲು ಅಸಮರ್ಥರಾದರೂ, ತನ್ನ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ಬಳಸಿ, ತನ್ನಂತೆ ತೊಡಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕಣ್ಣು ದೃಷ್ಟಿ ಸೋಂಕು, ಮೊದಲಾದ ಬಾಧೆಗಳಿಗೆ ತಮ್ಮ ನಂಬಿದ ವಿಧಿವಿಧಾನಗಳಿಂದ ಗುಣಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ.

16. ಮಹಾತ್ಮಾ ಕೋಟಿ ಪಠವ (1958)

ಇವರಿಗೆ ಈಗ ಅದವತ್ತರ ಆಸುಪಾಸು. ತಂದೆ-ದೇವು ಪಠವ ತಾಯಿ-ಕೊಂಪ್ಲೆಳ, 4ನೆಯ ತರಗತಿಯವರೆಗೆ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುತ್ತಾ ಇವರಿಗೆ ಭಾತ ಕಟ್ಟುವ ಕುರಿತು ತಂದೆಯೇ ಗುರು, ಉಳುಮೆ, ರಾಜನ ದೈವ, ದರ್ಮದೈವ, ಪಿಲಿಭಾತ, ಚಾಮುಂಡಿ, ರಕ್ಷಿಬ್ಬರಿ ಮುಂತಹ ಸ್ತ್ರೀ ಶಕ್ತಿ ಸಂಬಂಧದ ವೇಷಗಳ, ಪಂಜುರ್ಲಿ, ಮಲರಾಯ ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾತ ವೇಷದಾಹರಣಿಯಲ್ಲಿ ಪರಿಣತಿ ಗಳಿಸುತ್ತಾ ಭಾತ ಕಟ್ಟುವ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಮಹಾಸಿಕ್ ಆನಂದ, ನಮ್ಮದಿ ಹೊಂದುವ ಇವರು ವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಪ್ರದಾಯ. ಈಗ ಮಗನಿಗೂ ಈ ಕುರಿತು ಕೆಲವು ತರಬೇತಿ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

17. ಬಿಹರ ಪಠವ (1963)

ಪ್ರತಿಯ ತುಂಬಾ ಹಳಸೀರಿಕೆ ಗ್ರಾಮದ ನರಸಿಂಗ ಪಠವ ಮತ್ತೆ ತನಿಯು ಇವರ ಮಗ ಬಿಹರ ಪಠವ. ಅಜ್ಜನ ಜೊತೆಯಲ್ಲೂ ಹಲವು ಗ್ರಾಮಗಳ ಭಾತ ನಲಿಕೆಗಳನ್ನು ನೋಡಿದ್ದು, ಜೊತೆಗೊಡಿದ್ದು ಮೊದಲ ಶಿಕ್ಷಣ ಅನಂತರ ತಂದೆಯೊಂದಿಗೆ ಅದರ ವಿಶೇಷ ಅನುಭವಗಳಿಗೆ ಹಿರೇಬಂಡಾಡಿಯಲ್ಲಿ ಸತ್ಯದೇವತೆ ಭಾತಕಟ್ಟಿದ್ದು ಮೊದಲ ಅನುಭವ. ಪಂಜುರ್ಲಿ, ಕೋಟಿ-ಚನ್ನಯ, ಮರಳ ದೇವತೆ, ರಕ್ಷಿಬ್ಬರಿ, ಕೊಡಮಣಿತ್ತಾಯ, ದ್ರವಚಾಮುಂಡಿ, ಮಲರಾಯ, ಬಂಟಿಭಾಮಾತೆ, ದೈಯೊಂಕಲು, ರಾಜ್ಯದ್ರವ್ಯ, ಹಲಿಭಾತ ಕಡಂಬಲಿತ್ತಾಯ, ಕರಿಮುಂಗಲಿತ್ತಾಯ, ಚಾಮುಂಡಿ, ಕದಿಲಿತ್ತಾಯ, ಉಳುಮೆ, ಕಂಞಾಲದೇವತೆ, ದುಗಲಾಯ ಮುಂತಹ ಭಾತಗಳನ್ನು ನುರಾಯ ಬಹು ಕಟ್ಟಿದ ಪರಿಣತಿ.

ಅದವತ್ತರದ ಹರಿಯದ ಬಿಹರ ಪಠವ ಕೊಕ್ಕಡದಿಂದ ಬಂಡಾಡಿಯ ತನಕ ಬಹುತೇಕ ಎಲ್ಲಾ ಗ್ರಾಮಗಳ ಭಾತವಾಹನಿಯ ಬೇಡಿಕೆಯ ಕುರಿತು ಇದರಿಂದಾಚೆ ಪ್ರಣಜ, ಬುಳೇರಿಕಟ್ಟೆ ಬಂಪುಡಿ, ಚಿಪ್ಪಾಯ, ಮಣಿಮಜಲು, ಮಡಿಕೇರಿಗಳಲ್ಲೂ ಈ ಕೈಕರ್ಮ ವಿಸ್ತರಿಸಿದ.

ಈ ಸುದೀರ್ಘ ಕುರಿತು ಪುರಸ್ಕಾರಗಳೂ ದೊರೆತಿವೆ. ಹೊಲ ಹಣಕಾಸು ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಡು ಕಡಗ, ಬೆಳ್ಳಿಗಡಿ, ಬಂಗಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದ ಉಂಗುರಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ.

18. ಕಟ್ಟಿ ಪಠವನ ಕಳಸೀರಿಕೆ (1965)

ಹಳಸೀರಿಕೆ ಗ್ರಾಮದ ನರಸಿಂಗ ಪಠವನ ಕಟ್ಟಿಯವರ ತಂದೆ ಭಾತವಾಹನಿಯ ಮೊದಲ ಶಿಕ್ಷಣ ತಂದೆಯಿಂದಲೇ, ರಾಮಕಂಜದ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಧರ್ಮೋತ್ಸವದಲ್ಲಿ ದ್ರವ ಚಾಮುಂಡಿ ಭಾತ ಮೊದಲು ಗಗ್ಗರ ಕಟ್ಟುವಾ ತೊಟ್ಟಿದ್ದು³³. ನಂತರ ಉದ್ದಗಲಕ್ಕೆ ಹಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಭಾತವಾಹನಿಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯವಿಧ್ಯವಯ ಭಾತಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಉಳುಮೆ, ರಕ್ಷಿಬ್ಬರಿ, ಕೊಡಮಂತಾಯ, ಚಾಮುಂಡಿ, ಚಾಮುಂಡೇಶ್ವರಿ, ಅಣ್ಣಪ್ಪ ಪಂಜುರ್ಲಿ, ಕಲ್ಲುರ್ಲಿ ಚನ್ನಯ, ಮಲರಾಯ ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾತಗಳ ಆರಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಪಾಳಗಿದವರು.

ಒಡ್ಯವೆಯಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದ ಉಂಗುರ, ಕೊಕ್ಕಡದಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದ ಕೈಬಳಿ, ಬಂಡಾಡಿಯ ಪಾಡುಡ್ಡದಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದ ಕೈ ಸಂಪಳಿ, ಕೊಳಂಬಡ್ಡದಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದ ಉಂಗುರ, ಬೊಳವೂರು, ಈಶ್ವರಮಂಗಲಗಳಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದ ಉಂಗುರ ಬಹುಮಹವಾಗಿ ದೊರೆತು, ಇವರ ಕುರಿತು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

19. ಕೃಷ್ಣ ಅಜಿಲ ತಿಂಗಳಾಡಿ (ನಲಿಕೆಯವರು) (1980)

ಪ್ರತಿಯ ತುಂಬಾ ಹಳಸೀರಿಕೆ ತಿಂಗಳಾಡಿ ಪ್ರದೇಶದವರ ಕೃಷ್ಣ ಅಜಿಲ ಎಂಬವರು ಈಗ ಹತ್ತಿ ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಭಾತ ಕಟ್ಟುವ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ತಿಂಗಳಾಡಿ ಸನಿಹದ ಅರಿಯಡ್ಡ ಕೆರೆಬಡೆ, ಪ್ರೊಂಬಡೆ ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಇವರ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಸ್ತುತ 29 ವರ್ಷ ಮುನ್ನಿನವರ ಮಗ ಇವರು ಬಾಲ್ಯದಿಂದಲೇ ತಂದೆಯೊಂದಿಗೆ ಭಾತದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದು, ಮುಂದೆ ತಂದೆಯಿಂದಲೇ ಈ ಕುರಿತು ಸರಗತ ಮಹಾಕೊಂಡವರು. ತಂದೆಯ ಮರಣದ ನಂತರ ಅವರ ಏಕೈಕ ಮಗನು ಇವರೇ ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು

ಕೈಗೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿ ಬಂತು. ಇವರ ಪ್ರಕಾರ ಭಾತ ನೀಡುವ ತೀರ್ಥನವನ್ನು ಇವತ್ತೂ ಜನರು ನಂಬುತ್ತಾರೆ. ದೀಪಾವಳಿ ಯಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಪತ್ತಿನಾಡಿಯ ವರೆಗೆ ಅಂದರೆ ಮೇ ತಿಂಗಳ ಕೊನೆಯವರೆಗೆ ಭಾತ ಕಟ್ಟುವ ಕಾರ್ಯ ಇವರಿಗೆ ಲಭಿಸುತ್ತದೆ. ಕಟ್ಟುಂಬ ಸಮೀಪ ಭಾತ ಕಟ್ಟುವಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುವ ಮಂದಿ, ಅವರಿಗೆ ಬೇಕಾದ ತರಿಗಿನ ಗರಿಯಿಂದ ತುರುಕಿಸುವ ಪರಿಕರಗಳನ್ನು ಅವರೇ ತುರುಕಿಸುತ್ತಾರೆ. ಉಳಿದ ವೇಷ ಭಾತವಾಹನನ್ನು ಒಮ್ಮೆ ಖರೀದಿಸಿದ್ದನ್ನು ಪ್ರತಿಸಲ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ.

ಧರ್ಮಾತೆ, ಶಿರಾಡಿ, ಪಂಜುರ್ಲಿ, ಗುಳಿಗ, ಕಲ್ಲುರ್ಲಿ ಮುಂತಹ ಭಾತಗಳನ್ನು ಇವರು ಕಟ್ಟುತ್ತಾರೆ. ಭಾತದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ನಡೆಯುವ ಎಂಟು ದಿನಗಳ ಮುಂಚೆ ಭಾತದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ನಡೆಯುವ ಪ್ರದೇಶದ ಯಜಮಾನ (ಗುರ್ತು) ಇವರ ಮನೆಗೆ ಬಂದು ವೀಳುವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಆಹ್ವಾನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಒಂದು ದಿನ ಹಿಂದಿನಿಂದ ಮೀನು-ಮಾಸ ತಿನ್ನದೆ ಪ್ರತೀಕರಣ ಮಾಡುವ ಪದ್ಧತಿ ಇದೆ.

ಯಾವುದೇ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಇಲ್ಲದ ಇವರು ಭಾತವನ್ನು ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ಪ್ರದೇಶದ ನೀಡುವ ಬಗ್ಗೆ ಬೇಸರ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಮಹಾವ್ರದರಿಂದ ಇದರ ಪಾವಿತ್ರಕ್ಕೆ ದಕ್ಕ ಬಯಸುತ್ತೆ ಎಂದು ಇವರ ನಂಬಿಕೆ.

ಈಗ ಶತಮಾನಕ್ಕೂ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೇ ಇಲ್ಲಿ ಕುರಿತಿದರು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಅವರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನವರು ಯಕ್ಷಗಾನ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಕುರಿತಿದರು. ಇತರ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದ ಕುರಿತಿದರು ಪತ್ತರಿನಲ್ಲಿ ಇದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಸ್ತುತವೂ ಅನೇಕ ಕುರಿತಿದರು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ದಡಿಯುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಹೆಚ್ಚಿನ ಕುರಿತಿದರು ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ಮತ್ತೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದರೆ, ಪ್ರತಿಯ ನರಸಿಂಗ ನಾಯಕ ಮುಂತಹವರು ದೇಶ ವಿದೇಶದಲ್ಲೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ.

ಆಧಾರ ಗ್ರಂಥಗಳು

1. ಸುದರ್ಶನ (ದ. ಕ. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಕಲೆ) ಬಿ.ಪಿ. ಬಾಬುರಿ, ಉಡುಪಿ.
2. ಮಹಾಭಾರತ ನಾಯಕ ಭಾಷಣ ಲೇ. ಪಾಪುಲು ನರಸಿಂಹ ಭಟ್ಟ
3. ಅಭಿಮತ ಲೇ.: ಜಿ. ಎಸ್. ಉಬರಡ್ಡ - ಪ್ರಟೆ 275
4. ಅಭಿಮತ ಲೇ.ಪಿ. ಮಹಾಭಾರತ ನಾಯಕ, ಪ್ರಟೆ 120
5. ಸಾಹಿತ್ಯ ರಶ್ಮಿ ದ.ಕ. ಜಿಲ್ಲಾ 15ನೇ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನದ ಸ್ಮರಣ ಸಂಚಿಕೆ - ಪ್ರಟೆ 44
6. ಅಭಿಮತ ಲೇ. ಎನ್. ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯಂ ಪ್ರಟೆ - 130
7. ಪ್ರತಿಯ ದೇವತಾ ಜೋಶಿ - ಲೇ. ಎನ್. ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯಂ
8. ಸಪ್ತಪದಿ, ಪ್ರತಿಯ ತುಂಬಾ ಹಳಸೀರಿಕೆ ವಳಸಿಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನದ ಸ್ಮರಣ ಸಂಚಿಕೆ
9. ನವಮಿ, ಪ್ರತಿಯ ತುಂಬಾ ಹಳಸೀರಿಕೆ 9ನೆಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನ ಸ್ಮರಣ ಸಂಚಿಕೆ